

ג (א) אף כי אמר. פירוש כעם וחסד יעורר אשר אשר אלהים לא תחלכו (עם אחר עבודתם);
לחם) כי על ידי המניעה מאכילת פרי הגן תרגיש הנפש לעד ודאגה כי
מוכרחים אהנו לעמוד חמיר על משמרת נפש המאחזה לאכול פרי יפה עיני וטוב רוחי כאלה;
ומלת אף מצדו של כעס חמה וזעם, וכ"ל צמדכדשני ל"ה צאף פתח ואף אכיל צעלמא, ומלת
כי טעמו כמלת אשר (דאם) כמו וישמעו אצרכ כי נשנה אסוי, וזוה לשון המקרא על מוטו שלי
תסרון וכלי תוספת דברים כלהמפרשים: (ג) ולא תגעו בו. הוסיף לה אדם הראשון סיג לדבר
(אבות פ"א) והוא לתוספת זהירות. ותלמה צאמירת אלהים, לומר שרכון ה' הוא כן, כי אמירה
הוא רלון. ואמירה סן תמותון, כך אמר לה אדם כי היה ספק בדעתו אם צא הלווי גם עלי מפני
שהיתה זו צגוף אחד, או צעבור שנימיחד הדבור אליו לא צא הלווי עלי (הגריף) ולמה שיתבאר שאדם
טעה בלשון הלווי ותשצ שאין האזהרה על האכילה כ"ל על השמחת אילן שלא לספר מוטו פירותיו
לכן הוסיף באזהרה הנגיפה, כי ע"י הענייה זו יתנענע האילן, וינשר פירותיו, ולדעתו עיקר
האזהרה היא ללכלי השמחת האילן לספר מוטו פירותיו: (ה) והייתם באלהים. כשפטו וכמנהיג,
כפי הרמז"ס צמורה ללשון אונקלוס שחרגם כרצוצין מענין אלהים לא תקלל, וטעמו כאן מעלמאכס
תהיו ציכלתכם לשפוט מהו טוב ותצטרו זו ומהו רע ותמנעו מוטו, ולא תהיו דומים לשאר צע"ס
סהם מוכרחים צמעשיהם, ואין להם כח השפיעה והנהגה להחיהג מכם עלמם צצמירה ורלון. וצבונה
זו יתבאר ג"כ מלת כאלהי מענין חוקף ויכולת, כלומר תהיו צעלי היכולת לצבור מדעתכם את הטוב
מצין הרע, ולא תמטרכו אל המורה עליכם. כאלהים (זעלצטמאכטיג) ויתכן שהכ"ף הוא לאמנת
הדבר ככ"ף אעשה לו עזר כנגדו, ויהי העם כמתאוננים וכדומה הרבה: (ח) קול ה'א, מתהלך
כטוי לקול כענין קולה כנחש ילך, כ"ה צמ"ר וכ"כ הראצ"ע והרמז"ס, והרמז"ן כתב כי טעם מתהלך
צגן כטעם והתהלכתי צתוככם, וילך ה' כאשר כלה לדבר אל אצרכם, אלך אצובה אל מקומי, והוא
ענין גלוי שכינה צמקום שהוא או הסתלקותו מן המקום שנגלה זו, וטעם לרוח היום, כי צהגלות
השכינה תצא רוח גדולה וחזק כענין שנא' והנה ה' עוצר והנה רוח גדולה וחזק מפסק הרים ומשצב
סלעים לפני ה' וכן וידא על כנפי רוח, וכתוב צאיות, ויען ה' את איוב מן הסערה, ולפיכך אמר צכאן, כי
טמנעו קול ה' שנתגלה השכינה צגן כמתקרב אליהם, לרוח היום, כי רוח ה' נשנה זו צגן כרוח
הימים, לא רוח גדולה וחזק צמחזה כשאר הנצואות שלא יפחדו ויבהלו ואמר כי אף על פי כן
תתצלו

תחצוהו מפני מערותיהם: (ט) איבה. המצקס לענת מקום המצוקס יאמר איפה הוא, איפה הם רועי, איפה שמואל דוד, איפה לקסת היום, אבל השואל איה הוא אינו כ"א מתמי' שלא מלאו במקומו הכביל (ווא' איז ער געגליבען?) כמו רואי יאמרו איו, איה מסדך הראשונים, איה שרה אשתך כלומר מדוע איננה פה עמך, וכן כאן איפה? פי' מדוע נמצאת ואיך במקומו הכביל (ווא' ציטט דא הינגעקאממען?) לכן לא תסמוך לו פעולה לאמר א' היית, איה הלכת, כאשר יאמר איפה היית ציידי ארץ, איפה לקסת, אבל הוא מוכשר לבנים איו איה איבה ולא כן איפה (רל"ט), ואמרו (סנהדרין) איבה לאן נטה לך, וכפירוש הגר"א, איה החזון צעלמן איך נפלת מנעלך, א' מדרגתך? (יב) היא נחגה לי. אחס נוימי שלא אוכל ממנו, שלא לחלוש הפרי צדי ואחר שביא נחמה לי חשתי שמותר לאכול, מדכתיב ומעץ הדעת טו"ר לא תאכל ממנו, ומנו מותר ומחשתי שכוונתך היא שלא נשחית את העץ, לכן אמר ציוס אבלך ממנו דווקא (הגר"א): (יג) השיאני. אינו לשון גרוי וספי כי לזה הונח לשון הסתה, אבל לשון השאה הוא ענין הטעני' (חידע פיהרען), וכן תרגמו אונקלוס וי"ע צל מקום ואינו טפל כי אם על טעות הלז והמחשבה (הטו"ה), ורל"ט אמר המשא צל להסיר ידית העוכס מלכ המושא, לא מות תמותון, אל ישיא אתם יחזיקה לאמר לא יצא מלך צלל הזה, אל תשיאו צנפסס לאמר שוב תשובו וגו' (טייענען), והמסית מיהם הרעה צעניי המוסת (רייענען) כמו צדוק צן כרי מסית אותך צנו וכן אמרו המסית יאמר כך יפה לנו: (יד) ארור. הוא עיקר הקללה והאומר כן אין לרדף להוסיף על דבריו כי זו כל הרעות וכן אמרו צו קללה צו שמתא וכו', אבל האומר פלוני יקולל עליו לפסח הרעה שהוא טשא עליו, ושתיהן המארה וקללה הן כשומכירין שמו או כשומכירין אליו, אבל המארה והמקלל פתם למי שעשה או יעשה כך וכן, וכן המארה ומקלל על תנאי היא הנקראת אלה צב"ע כמו מולך עם גנז וגו' אלה ישימיע ולא יגיד, ומיהם אמר לאמו ואת אלת למי שגנז כספך, ושמעה קול אלה שמוע מי שיאמר ארור היודע לי עדות ולא יגיד, ונקראין דברי המוכחות אלות הצביות ורצלה צו כל האלה שכולן על תנאי אם יעברו ואין המושאים נרעים עוד, ובסוטה שהקללה צתנאי אם נטמאה באמר צענונת האלה, וכן צענד אצרים וכן כולם: והרד"ק אמר כי אלה קללה צסם, ואין הכתובים מורים כן שנאמר ויאל שאל את העם לאמר וגו' ולא הוצר השם כלל (רל"ט): (טז) ואיבה אשית. איבה גדולה משנאה והעד תכלית שנאה שנאחים לאויבים היו לי, השנאה מעשים צפתר והאיבה צגלוי, והכלל כל אויב שונא ואין כל שונא אויב (הכ"ל): (טז) בעצב תלדי. לכאורה המאמר מיותר, אכן אין תלדי לשון לידה כ"א לשון גידול (עריהען) כלומר תגדלי אותם צנער יותר משאר צע"ם: ולשון לידה טפל גם על הגידול כאמרו (ט"ז כ"א) שמשת צני מיכל צת שאל אשר ילדה לעדריאל (ר"ו"ה), וצעידיצין ק' אמרו כי ער גידול צנים ככלל צתלת עלצוק: (יז) ארורה האדמה בעבורך. ספיר אמר הכני' האדם צדמוא עולם קטן, ונפשו העליונה משוכללת כמו מעשי שמים וארץ וצבאותיהם, לכן המליצות צכתצי קודש שוות צענייהם. שהנשילו דרך הרשעה למות. ודרך הסכמה ללחם. והמותר ולמודי הסכמה דמו לתרישת הסורס ולזיעת הזורע. כי כמו שנריכה הארץ חרישה וצריעה טללים וגשמים להוליא לחמה, כן צריכה נפש האדם חרישת המוסר חריעת הלימוד וטללי הדעת וגשמי השכל והצינה, ומצלעדי זאת לא יחסם, כי אם יונח על טבעו ידמה לאדמה שלא נחרשה ושלא נרעה שחוליא קוץ ודרדר, והגשמים והטללים היורדים עלי יוסיפו להלמיים קוים ודרדרים כן הנפש תלמיית צה הכחות לרעה, והשכל והדעת והצינה ישרחו להטליימם יותר. צענד כן אחר סטא ארסי' נתקללה האדמה, כלומר כמו שחרצת את נפשו ופסלת גדרי הכחות הנפשיות שיליירו רע מאליהן. כן תהיה האדמה שיעלו כחותיה קוץ ודרדר מאליהם ולא תוליא לחמה רק אחר יגיעה גדולה לחורס ולזורע. וכמו שאתה לא תוליא צנפסך לחם הסכמה עד שתתיגע מאל לנשול על טבע הילר. וכמו שכל ימי חייו אתה ציגון וצענד להלחם עם ילך. כמו שאמרו איו לי מילרי איו לי מילורי, כן לענין האדמה צעלצוק תאכלנה כל ימי חיך. אבל קודם שטעא צהיות עדיין לצו מלייר דרכי הסכמה, היתה גם האדמה מצורכת ולא היתה מעלה קוץ ודרדר מאליה, וכמו שהיה מושל צחכמה צלי יגיעה ועמל כן היה מוליא לחם מן האדמה צלי יגיעה וציעה כלל. ועל כן הצהמה והמיה שאין צהן כחות והפוכי כחות כי כל ענייניהן צהכרס כפי מוסדות טבע כל אחת מהן והן לומחות מאליהן, לפי שלא נתנו המנהגים צצחיתן, ולא יתכן לומר עליהם טוב ורע או מוז ולחם, כמו כן תוליא להן האדמה מאלכן צלי עמל, כי מלייר לצהמה לומח מאליו, ואפי' אחר הסטא עד היום הזה, והצן צדצרים אלה כי נכונים הם: (ב) ויקרא האדם. תחלה קודם הסטא קראה צסם אשה כי מליש לוקסה, להיות לו לעזר צמושכלות והיו שניהם שוים צזה לכן נקראו שניהם צסם אחד אים ואשה, ואחר הסטא אין תשוקתה למשכלות כ"א לחיות כאמרו כולה אשה צקצ ותפלות, ושאתה לו לעזר רק לצנים לקיום המין, לכן קרא אותה

אותה צמח אחר מזה, כי היתה אחר המטא רק אם כל מי והוא לקיום העין (הגב"א), ונכון הוא
 כי לפי מורחא לשון המקרא ירא' שקראת שם זה היה אחר המטא ונדע לו העונש (עכש"י),
 ועדיין יקשה מלת כל מי שהוא סוג הכולל גם בהמות וחיות, והיא לא היתה אם רק לצני אדם,
 ואיך כל מי כל בני אנוש, זה אינו בלשון המקרא. (ואפשר שתפרש מלת כל מענין כללו יפ"ך)
 (יחזקאל כ"ז) כי כליל הוא צהרי (יחזקאל כ"ז) שענינם הדור ועלוי הדבר בשלמותו (פֶּלֶלְקָאֲמֻנְעָן),
 וטעם כל מי (דער פֶּלֶלְקָאֲמֻנְעָנער דער לעצנדען) ר"ל המעולה והמשופר בשלמות על כל צעל
 חיים, (והוא האדם). גם צמח מזה ומחלף הי"ו צמקס הי"ד כמ"ש המפרשים, ול"י אחרי שגדע
 לו שאשתו גרמה צמחא הניחה לכל בני אדם ומזה נמשכה הניחה גם לכלל צמח ור"י היה
 מקלות דגמה להסתמכות מן הנמשך לכן קראה צמח מזה ע"ש הנמשך שנקרא בלשון אחרי מויא
 (ועיקרו דגם בלשון עברי שרש מזה הוראחו היקף וסבוב עוות ועיקרם, לכן קצון חוסלים המסבבים
 את העיר ומחוץ לחומה נקראה מות (היטענדלדף) כמו וילכוד את מותאים, כי הם שכוני חוסלים
 ונקיפים ומסבבים (רינגלעלט, לעלטקרייז) ולכן נקרא הנמשך מויא ע"ש עוות ועיקרם הלכוד כמ"ש
 (ישעיה כ"ז) נחש עקלתון ע"ש שמועות ומעקל עליו, ומלת כל-מי הוא מענין כליו והשפחה,
 כמו ועוזי ה' יכלו (ישעיה) (פֶּערדערצען, פֶּלֶלְיגער אונטערגאנג) וטעם המקרא לפ"י קראה צמח
 הנמשך מזה לפי שהיתה אם ומקור לכליו והשפחת צ"ח (ז"א וואורדע מוטערער דעם אונטערגאנגעם חללעם
 לעצנדען), וכ"א צמד"ר ויקרא האדם שם אשתו מזה נחמה לו למיחו ומיעלמו כמויא וכ"א מויא
 מויא ואת מויא לאדם (הנמשך המימד ואת היית נחש להסית לאדם), ובמכדש"י (יח"צ) חכום
 נחש מויא הוא מויא זכר היא מזה נקבה וגו' ויקרא האדם שם אשתו מזה וגו' קרא לה ע"ש
 העמיד, היה לו לקרוא אותה מיה ע"ש מיה ונקראת על שם העמיד מזה דעתיד מויא למשמי
 למוה ע"ש: (כא) בתנות עור. ערש"י שתי דעות, ולדעת שניהם כתנות סמוך אל עור, אלא שלדעת
 ראשון הכונה צעור. עור אדם וחיה, והסמיכות כמו אחת קצר שכל להבדל התכלית, ולדעת שני
 דכל הצא מן העור, והסמיכות כמו כלי כסף שהוא להוראת המונח שמונתו נעשה, ואמרו עוד
 צרבה, כתנות ככלי פשתן הדקים, כי כתנות הנאמר צ"י הוא של פשתן, כתנות צד, ותכרום והפשה
 והשעורה, וכמנה וטעמי, ואמרו עוד צרבה, צמרתו של ר"י, מלאו כתנות אור, לדעת המפרשים
 ידבר ר"י צמחות אור שהיה לאדם תחלה קודם המטא, שהיה גופו ספירי, כאמרו תפוח עקב
 היה מכה גגל מזה ולאחר המטא נהפך לו לכתנות עור מומרי גשמי, והוא דמוק שאחר המטא
 יודיע מעלתו שהיה לו קודם, ונ"ל דר"י אחי להורות פליאת חכמה העליונה הנראה צעור, כדל"י
 צמכדש"י (יתרו צרי דרין ד' עיין) מתחלפין סיו דרשינין וקמינין צמכדל דבר נש לפום עוזדיו
 מוזן לזמן, (ומלין אלין לא אמתקרו אלא לזכאי קשוי למנדע ולאלפא חמתח סגיא) מוזן לזמן
 לפום עוזדיו האדם הכי אחילירו ואחרשינו ואחלפשו ציה רשינין מוזן לזמן, דלד צונגה דרות
 קודשא שריה גרוה הכי עבד חולדות ואחוי רשינין ההוא רות לצד, ובזונא דמתעברא חז מניה
 רות קודשא ואחיה רות ומאכא, ההוא רות ומאכא ומכשכא גבויה ואחוי לצד מיו ורשינין ידעאן
 דאשתמורען ציה צמינין צמכדל לצד, ושם ע"י אי עור דלישו סבוכא לצד צצר נש, דלישו רקיע
 דסביך על כלא, אית ציה רשינין ושרטוטין ואיך ככצא ומולי דהאי עור לאתחזא צה ולמנדע
 צה מלין ורזי סמינין, ככצא ומולי לעייני צה מכיני לצד ולאסתכלא צה לונדע אסתכלותא
 צאנפין, והדברים מוזארים שם צא היטב לידעי צינה, הנה העור כמו אור להאיר את הנעלם
 והנסתר צנפס האדם פנימה, ואונקלוס שתרגם כתנות עור. לבושין דיקר על משך צשריהן וכתיב"ע,
 מוצור דעתם להרכיב מלת אור דר"י על מלת אור דקרא צמדא משמעי, שניהם לאחר המטא,
 כדבריו. וקרוז לומר צטעם אונקלוס וי"ע שתרגמו כתנות עור לבושין דיקר עס דעת רבי מאיר
 אור צאל"ף, כי האור כשהוא עלום מאל הוא מונע את העין מלהביט בו, כמו אור המונה שמונע
 ההצטא ומעור את העין. לכן האור הנלם והזהיר מאל נקרא ערפל, משה נגש אל הערפל (יתרו
 כי י"ח) וכן נגע הצהרת שמוכחתו לצד עזה כאלה נקרא כהה הנגע (תריע י"ג ו') כי השלג מוחליט
 ומכה את העין מלהסתכל בו (צלענדענד ווייס) ככה כתנות עור, שהיה אורם יקר צהירו עד
 שהכה את העין ומעוררים אותו (צלענדענד העלל) כדאיתא צמכדש"י (כ"א ל"ט צ') על הקד
 כתנות דלינון זכרם עלהם דיהז לון קצ"ה וצאנין לבושין דמו כגונא דלעילא, לעלם זכרם שהיה
 נש וצהיר נקראו כתנות אור, ולפעולה הילולת מזה להכחות העין ולעור אותה נקראו כתנות עור,
 עור מן יעור עיני מכמים, דוניה אל הצוקר אור (מוק מ"ד ג') שהוא עצב ועינו כמו האיר:
 (בב) הן האדם. ח"א הא האדם הוה יסדי צעלמא מניה לדעתי כותו האדם היה מיוחד צעולם
 מנוה ומעלמו ע"י חכילתו מנען הדעת, ומנו יסדיתו? לדעת פו"ל, שיוכל נעתה לצמור צבוצ
 ובהסוכו. (ובחנם הסבו המפרשים דעת אונקלוס לכוונה אחרת ומצרו מלת מונע עס מלת לדעת
 הפך

הפך הגנינה) והס"ק צמח כאשר הוא כ"ף האומני הרגיל מחד צדק, וכמ"ס ברייתא כאלה"י, לכן הסמיכו לזקנות: בתרגומו, ונעמה צהיתו בתכונה זו לא יגיע זרע העולם אל הארץ הנגלי המקוה, לכן מוזר לו יותר למנוע ממנו פרי עץ חיים, למען יסוב גופו לעפרו כשהיה: (כד) ויגרש את האדם. אשר שטתסו מן עץ לא ראה לעבור את הארעה אשר לוקח ממס, ויגרש אותו אל המקום אשר לוקח ממס, מקדם לג"ע, לשם שולח האדם ושם שכן כמ"ס, למטה ישב בחצר נוד קדמת עין (הגר"ח): את הרבובים ואת להט, לדעתי יכלול צמליה זו השתנות חכונה האדם ממדרגה העליונה שהיה זה בחור הגן, והתחלפו לתכונה פחותה וגרועה בהגרשו ממנו להיות מקדם לג"ע, חס; בתפלה צהיתו בג"ע היה ישר לגמרי, ידיעת טוב ורע, היחה נעלמה ממנו, ילדים רעים הסדעיים היו נפלאים מדעתו, ולא היה מרגיש בהרגש הילד המלייר בלבו הדך הרע, כי היה מוטל תמיד בלזרים טובים והיה נכנע לאדון כל ימיו, וכל פעולותיהם היה כפי שרצונה המכונה שנטע בו הקציה, כי היה מתוקן בתכלית הכבוד העליון והיקר הנפשי לשמש את קונו כאשר מלגאי המדרס צמח, כי היה מתוך צמח גמור בלי שום נטייה אל לך ההפך, כי מלך טבעו היה נוסה רק לישר ולטוב, והצמירה צרע, חף שהיה גם אז בעל צמירה מ"מ היחה הצמירה צרע קשה עליו וגדל טבעו, ורק ע"י התאמלות והתגברות גד טבעו הטובה לטוב היה האפשרי בו לעשות רע, כמו שהאדם הוא בעל צמירה לאחד נפשו ולהסיל עלמו אל חור כצנן להשקף, חמנס כעת כאשר גורש להיות מקדם לג"ע, תחדש בו צמירה הטובה מן הראשונה מן הקלה אל הקלה, הצמירה צרע נחמה בו כעצב ראשון, הכחות הטובים לרע מתגברים והולכים תמיד ויש להם בו ממשלה חזקה, ונקל לו להתפתות ולצבור בהם, והצמירה צדך הטוב קשה עליו מאל ולרדף התגברות גדולה והתאמלות חזקה ללכת צדך עשרים עפי"י החורה, ולסבה זו אין שלום בנפשו, וכל ימי חייו הוא צמלחמה פנימית, כי הריצ והמלה תמיד צנפס המשכלת לבין נפש המתחזה, כל הימים שתי אלה פוגעות זו בזו ונלחמות יחד אשה צרעוה, פעם יתגברו כחות נפש המתחזה ויתרוממו בלל להשפית את הנפש המשכלת, פעם הנפש המשכלת תמשול לעמוד על משמרת החורה והעבודה להכניע את הנפש המתחזה בל תעבור על גבולי החורה והמלה, ותשים מעגל לרוע המערה לבלי לכת אחרי שרירות לבנם הרע, חס הוא המכוון לדעתי צמח שאמר קח; וישכן מקדם לג"ע את הרבובים וגר, כלומר כאשר גורש האדם אל מקדם לג"ע, השכין הוא ימיו, בו שני עניינים אלה, הכרובים, והסדר המתהפכת, מלך נפש המשכלת שבו מעותד להתדמות לכרובים הפורשים צנפים למעלה, והיכולת ציד האדם לעבור את קונו כאשר מלגאי מרוס צמחם להתהלך לפני ה' צדך עץ חיי החורה והעבודה, חמנס מלך נפש המתחזה שבו הוא מעותד אל המלחמה הפנימית, ומרד המתהפכת תמיד צידו כי הנפש המתחזה ללכת תמיד כפי שרירות ילד הרע, מרד משפית צידה לפרוץ פתלת צמח הצדק והיושר, ולהתחננת על עול החורה והעבודה, כי הנפש המתחזה מללה לה צמחן וגלה צרעו וכלל, צמחמת נשים ותענוגי הגוף תחלות העושר והממשלה והכבוד המדומה, כל אלה מוצרו לה יחדיו לעמוד צמר גאוחם, להתגבר על הנפש המשכלת ויוסיפו זה השפחה על השפחה, ונגעה מרד ההשפחה עד הנפש ללכות אותה לנגעה מנחיצ המיים ולקרצה אל שפרי שאלו, מרד פתחו רשעי החמה מעגל ילד לבנם הרע להשפית את הנפש המשכלת להטותה מדרך עץ המיים ולהוליכי צמחית המות לנח, והנפש המשכלת גם היא עומדת להלחם מלחמת ה' צמרד פיות צידה לשלום על הנפש המתחזה ולרדות על האויז היושב לה פנימה, צמרד נוקמת נקם צרית החורה; הנפש המשכלת גם היא חוזרת חיל להכניע את מורדי הפנימיים, לנהג כלם כעציות מרד בל תתגבר זה יד הזדון ולא תמשול זה זרוע הרשעה, וצמרד של שלום שציד הנפש המשכלת תחלים בגורמת הילד ותציא למוקד החורה כל כחות נפש המתחזה, להכניעם תחת עול החורה והעבודה למלא צם מן צעיני ה', ותנהג אותם צמחית אל—מות, ללכת צדך עשרים צדך עץ המיים לעולם, והנה המרד הכיתן צידה חס להלחם זה מלחמת ה' מלחמת מלה, מרד מתהפכת היא מעוז לרע ומרע לטוב לפי הצמירה הכחונה לו, חס יסכיל על דרכיו לעשות כל פעולותיו עפי"י החורה והמלה, הנה מרד לה' לנחות צידו לעשות לזו חלל צקרצו ולהכניע זה תחמיו את הנפש המתחזה בכל כחותיו, ואם תועה ילך צדכיו ילד לז הרע, הנה מרד משפית צידו, להשפית נפשו המשכלת עד ללכה, ולשון לשמור את דך עץ המיים משתנה צמוצו לפי הצמירה שצאח, חס צעגת ילד הלז הרע תחרוים זו הנפש המתחזה להתגבר צמרד המשפית שצידה, הנה היא תעמוד כשומר צמחית דך עץ המיים לכלוא רגל העוצרים אל נחיצ המיים ולמנוע כף רגל כל איש מלדרוך צדך המיים, כי אל מוקשי מות תפלים, ולהציאם שפרי שאלו סלה, ואם הנפש המשכלת תמשול באלם על הנפש המתחזה צמרד על ידי החורה שצידה, תעמוד לשמור את דך עץ המיים, לתחם מוצא פתחי שפרי המיים ולאט לאט תהלם צמחית אל—מות, ותנחם צאוחת המיים אשר למעלה, לאחר צאוח המיים ולמות

צנועם ה' צארץ חיים כלם, ואמר להם המרצ, והוא מן משרתי אש לוהט (תהלים ק"ד) ענין שריפה והתלכדות (גליהענד, צרעונגער) ויורה על התלכדות תאווה עזה לעשיית דבר, כי בכל תאווה עזה יתלכט הגוף ויתחמם, וקלט רעיון למי זה מלאחי דדברי רבותינו, ערש"י (יחזקאל כ"ח) את כרוב ומנשא הסוכך הנאמר במלך לור, דרבותינו (באגדת צ"ב ע"ה) שם כרוב הוא תאור לאדם הראשון, וכאן על מרצ המתהפכת אמרו בצרה, מרצ תורה שגאמר מרצ פיסיות צידם, כי ע"י התורה האדם כאלו אומץ מרצ צידו לעמוד נגד מעוז היצר להשכיח מן הלצ, כמ"ש ברחמי יאה"ר ברחמי לו תצלין תורה, ועל חגור חרצך על ירך אמרו (שבת ס"ג) הריא דדברי תורה כתיב להלחם ומלחמה של תורה, לקחתי מיד האומרי צרצרי וצקשתי, אמרו (צ"ר פל"ז) צמלות וצמנשים טובים, וכן כח נפש המתאווה קראו הכחוד צמם מרצ (משלי ה') חדה כחוד פיסיות, ודדברי רבותינו מרצא דמלאך המות, הוא השטן הוא יאה"ר ועל מרצ המנשחית של הנפש המתאווה התפלל דוד (תהלים כ"ב) היללה מחרצ נפשי, ובמדרש צ"י (ויחי רכ"ח) צמעתא דברא קצ"ה לאדם אוקיר ליה ציקרי עלאה צעא מניא לאתדנקה ציה צגין דישתכח יחידאם ובלצא יחידאי ובאתר דדנקותא יחידאי דלא מנשחתי ולא מתהפך לעלמין הה"ר ועץ החיים בתוך הגן, לבתר קמי מאכלא דמיתא ונשחיתא, ואחי לאתדנקה באתר דמנשחתי ומתהפך מגונא לגונא מוטב לציט ומציט לטב וכו' הה"ר אשר עשה האלהים את האדם ישר וגו' בדין מתהפך לציטו זמנין לטב זמנין לציט וכו' וכדין אשתני אדם לכמה גוויין זמנין דינא זמנין רחמי זמנין מותא זמנין חייא, ולא קאים צקיומא מדיר צמד מנייהו, צגין דהבוא אתר גורם ליה, ועל דא מרצ המתהפכת, המתהפכת מתערה דא למערא דא מוטב לציט מרחמי דינא מנשחית לקרצא מתהפכת היא בכלל טב ורע דכתיב ועץ הדעת טוב ורע וגו', ובלקוטים דמכדש צ"י (ח"א סימן כ"ט) וישכן מקדם לג"ע את הכרובים וגו', צגין אורייתא דאמור צה עץ חיים היא, ואיני אורייתא דצ"ע"פ אש זרה צר נש איני סם חיים דילי' ואם לאו היא מתהפכת לו לס"מ:

ד (א) והאדם ידע, כצד קודם ענין של מעלה (רש"י), וכחז הכו"ה דע שמדך העברי להשחמם צפעלים העתידים עם וי"ו בראשו להפך העתיד לעצב כמו ויאמר וידבר

ויקם וילך ודומיהם זה דוקא צמאמרים הצאים ע"ד ספור צמאמרי הסידור צקדימה ואיחור כפי הזמנות העניינים, ונכון לקרוא העצב הזה המוקדם (איימפערפֿעקטוס), אומם כאשר ילנה לספר ענין אשר התחיל וחדמן קודם הענין שיספור לפניו, צין שיהיה הענין מן הנושא הוא צעמנו, צין שיהיה מנושא אחר, הנה אז ישומם צפעל לצד, ולעולם צקדימה השם אל הפעל כגון כאן והאדם ידע, הקדים הנושא והשחמם צפעל עצב גרידא, וענין העצב הזה נכון לקראו עצב המוקדם (פלוסקוואלמפערפֿעקטוס) חסו שאמר רש"י, אילו היה כתיב וידע האדם היה משומם לאחר שנטרד וגו', וכן ו' פקד את שרה פי' רש"י קודם שריפא את אבימלך ועמנו מולא אחר ויסקד ה', וכן ואל משה אמר (שמות כ"ד) קודם עשרת הדברות, וכן ואל הזקנים אמר (שם כ"ד) בלאתו מן הממכה, וכן ודבר אצור היה (ש"צ ג') קודם לכן, וכן ואלישע דבר אל האשה (מ"צ ח') פי' צו זה שצב שנים מולא כתיב וידבר אלישע וכן צמקומות חין מוספר: קדיחי איש את ה'. ערש"י, והרצון פירם הן הזה יהיה לי קנין לה', כי כאשר נמות יהיה צמקומנו לעבור את צורא וכן דברי אונקלוס שאמר קדם ה', וצמנו ונראה אל הכסן לבסן ריגש דוד את העם אל העם, אר יהי את ה' כמו ויתהלך מנחם את האלהים, את האלהים התהלך נח, וקראו האחד צמם קנין והשני הצל כי קנין האדם להצל דמיה, ולא נראה לפרם זה ע"כ לא נכתב טעם צמם השני, ע"כ, ובמדרש הנעלם איתא לאחר שחטאו וידעו עונם על מה שעצרו התמורו על מה שחטאו והיא יותר מפני שהיא תחלה לעצרה לעבור על שמו הגדול, כיון שגולד לה צן הרגישה דבר ואמרה קייתי איש את השם, שהוא השם המיוחד, וע"כ לא אמרה שם המשותף. אחר ר"ל חזרה חס להתמדות על אורו עון שעצרה ואמרה לא יהיה זה כמונו לתת כבודו לאחר זולתו אבל זה את השם מנש ולא לאחר, וכן חסא אמרה ונחתי לה' כל ימי חיי ולא לשם אחר, ועל זה אמרה תורה כי לא תשחמור לאל אחר כי ה' קנא שמו אל קנא הוא, ע"כ. ומכאן לשומם לסיים צמקרא מדרג מלשון קנאה, שענינו התפעלות הנפש צהעצרת הכבודו מן הראוי לצלמי ראוי, וגם התחיל צלשון לתת כבודו לאחר זולתו שהוא צעמנו המכוון צלשון קנאה, כ"ל שפירשו קייתי על כונה קנאה ואין זה חיימה כ"כ, כי מלאנו (יחזקאל ח) סמל קנאה המקנה, שהי' משפחו המקניה (כעצ"ס), וצא כדרך צעלי הה"א משרש קנאה ויהיה טעם קייתי איש את ה', אחי צפעמי גרמתי לאישי להקניט את ה' (איך פֿערנאלאססטע מיינען מואכן גאטע לו ערלירענען), וענין הקניטה ובעם ככלל ג"כ צלשון קנאה, כמו הם קנאוני צלא אל, ולשום פשעה ועונה גרם תמיד קנאה הן צמם קין על ההפך, שהוא יהי' איש שיקנא לכבוד ה', לחום על כבודו ית' ולנקום נקמת ה' צעוצדי פסל שניינו כבוד עליון לצלמי ראויים. ולזה לא אמרה קייתי

צן כ"א חים, שמוכר על צעלה ואישה, כנ"ל כונתם חף שיש לפי"ז קלח ארת צלשון המקרא. ולפי"ז
 גם שם הכל על כונה זו לזכרון עונה תמיד שעשתה מעשה הכל והעמיתים. ולכל יראה כדבר זה
 לזכר קניתי מענין קנאה אמיתי להרחיב קלח, כי אשר ההצננות יראה ענין הקנאה קרוב לענין
 הקנין, כי קנין הוא שם לדבר הנא לרשות אדם ומיוחד אליו והוא צעליו (חייגענטהוס), והקנאה
 היא שמוכר צלשו שהמעלה והיחזק שיש לדלתו ראוי יותר להיות קנין שלו והוא יהי צעל ארת
 המעלה והיחזק (ולפי שהרגש זה פועלת על הרוב הכעס והסיימה, לכן ישמשו הכתובים לשון קנאה
 גם על הכעס והסיימה), ולפי"ז שרש קנה וקנא יורה על הצנין והסתירה דבר והסופו כשרש סקל
 על זריקת האצנים (שטיינגען) ועל סילוק האצנים (ענטשטיינגען) וכדומה לזה הרבה שרשים
 צלשון, ככה שרש קנה יורה על היות הקנין ושייכותו, שהדבר יסנו בשרותו והוא צעליו (אנגעאייגענט),
 ושרש קנא יורה על העדר הקנין שנשלל ממנו דבר שלשי דמיונו ראוי להיות קנינו (ענטשטייגענט).
 וכן לא נמנעו כדומיו כמות מקומות לפרש קנה לענין קנאה, כמו מקנא חף על עולה (חיוז ל"ו)
 חרגומו קנאחא ורובא עליו יסא. וגם ע"ד הפשוט פירש החכם רבי אברהם פינול שם מקנא
 לשון סימה וכעס, ועל כונה זו הציגוהו (מענין ח') קנאה ואף צאים על המגים ומחזרונם צדעתו
 ומחשלה בנפשו. (ורשי"י צפי' לאיוז שם הצין לרצונותיו יהי' מקנא לשון קנין, לכן טען עליהם
 שהניקוד אינו מורה על הדיכוק, ע"ש. ובאמת הציגוהו לשון קנאה, ומלת חף היא בחסרון וי"ו
 הסימוף כמו שמש ירח עומד צולה). ובצראשית רבה (פכ"ג) חיתא, יושב אהל ומקנא, לשעבר
 ה' מקנין להקצ"ה צמטמנות חזרו להיות ומקנין ארתו צפרהס' אשר שם מושב סנול הקנאה המקנא,
 בהה פי"ג מקנא לשון קנאה, וכן צמכילתא רפ"א יתרו, אחד מושב שמות דיתרו ה' קניי, לפי
 שקינא לשמים וקנא לו חירה, והקצ"ע ראש הפסוקים פירש אל קנא השם צנחך. הנה פירש קנא
 מן קונה שמים וארץ. והתחלפות צעלי הה"ח עם צעלי האל"ף ומניי מחד, כמו לא יכלה מתך
 מקצור מתך (פי' שרש כ"ג) עיקר שרשו כלל צאל"ף וקמץ וצא כצעלי הה"ח, אשר כלימתי היום
 הזה (ט"ז ח') והראוי כלימתי. וכן ואת צניחו כלו צצית (ט"ז ח') והראוי כללו וצא ע"ד כלים.
 וכן מלו חוקך חמם (ישוקאל כ"ח) שרשו מלא וצא ע"ד צעלי הה"ח, וכן כלכל הפשע (דכיל ט')
 שרשו כלל וצא צאל"ף. וכן מכל ארת רע כללתי רגלי (תהלים ק"ט) כנבצ צאל"ף ונקרא כצעלי
 הה"ח: ומעשה אל תמנה לפרש קניתי כמו קנאחי ענין הכעס. ובתקונים (תקון ס"ט ד' ק"ה) קין
 אחקרי על שם דקני על ארתו צנין דמחא דקצניי מתקבל לי צרעוא. ציאוור ג"כ ענין קנאה:
 ידע את חוה. אמרו המפרשים שפעל ידע ישמש על התשמיש. כי על ידי ידיעת ארת הגאבצת
 מחשורת הדנקות צה, והם דברים דמוקים, ולפי כי שרש ידע מושקף צשורש יעד (צספוך אחון)
 יעד יורה על קציעות דבר והצנלותו צזמן או צמקוס (צעשטיממען) כמו (ט"ז כ') מן המועד אשר
 יעדו, צלתי אס נועדו (עמות ג') ומי יועדיני (ירמיה מ"ט) לשון יעדו וקציעות צזמן, מי יועדיני
 (חיוז ט') שרשו לשון עדות מי יעיד לי, וכן שרש ידע מלאוהו על הקציעות והצנלות (כצחיוז
 ל"ח) ידעת השמר מקומו, שרשו צו אס אחת קצעת והצנלות מקוס השמר, (ובזה שפיר אמר
 הגר"א (משלי ז' ה') כי דעת היא ידיעה צדורה, כפי הסגת האדם, צחכמה וצינה, יעריש. כי
 ע"י כח הדעת התבצר החכמה והצינה, ואז הן קציעות ומחזקות צדעתו, ולא ינלא עוד רוח הספקות
 מקוס לצוז ארתו מלצו, וצזה נכונים גם דצרי רנ"ו (צמדות ח"ט פ"ה) כי צסם דעת נכללו גם
 ארתו היסודות החזקות והאמנות צעלמות שאי אפשר לחלק עליהן, כמו אין דבר עושה את עצמו,
 אין הר צלל צקעס, אין אורך צלי נקודה, ואין דבר ננלא ואינו ננלא צעית אחת, ושפיר כאלה
 מוכנים צסם דעת, לפי שהן יסודות קציעות לצנות עליהן צית הסכמה צלימתי (וכן וידוע מולי
 יעשיה כ"ג) כלומר סלחים קציעים צו תמיד, כחרגומו ומוותן למרעין, ומזה לדעת (ט"ז כ"א)
 ואת הגערים ידעתי, כלומר קציעתי להם מקוס מיוחד להמחין שם, וכו' ששרש ידע ויעד מושקפים
 להוראת הקציעות, ככה הם מושקפים להוראת ההתחצרות, ונועדו אליך הנשיאים, התחצרותם
 והתקצלותם יחד, עדה, התחצרות הפסטים יחד, (פערליין) וכן וידוע מולי, ר"ל מדובק צחלחים
 (מיט קראנקהייטען צעהאפטעט) ושפיר פי' הרמ"ז (צנהפ"ח) ענין עץ הדעת טוד ורע, כלומר
 שנתחצרו יחדיו הטוב והרע להיותם זה צתוך זה ממש, כי דעת פי' התחצרות. ולזה ישמש שרש
 ידע על האכזה, ידעתיו למען אשר יורה את צניו, כלומר אהבתיו. וכן וידע ה' דרך לדיקים,
 כי אין אכזה כ"א התחצרות לטון האורצ והגאבצ יחד ודבוקים זה צזה, וצמניה זו הונח גם כן
 שם דעת, על ארתו הסכלה המתחצרה יחדיו שתי קלות הסכמה והצינה. כמ"ס הגר"א צמשלי
 שצדעת כלולות יחד הסכמה והצינה, ושפיר ישמשו הכתובים שרש ידע על חצור צו"נ, ודומה ממש
 ללשון יעדע ייעדנה הנאמר צאמה העצירה ר"פ משפטים עומש"ש. ואינם כ"א הפוך אחת, כמו
 כצס כצז וכדומה: (ב) את אחיו. יתכן שאין אחיו כאן על הולדו מרחם אס שטולד הלאשון
 צצדער

(במדבר) ד"כ הוא מיוחד, אבל הוא מלשון המורגל בברכותיו, מאסה את הקרע, והוא התעורר יחד שני דברים הנפגעים (פערתיינגען) ויורה כלן שהיה השני מוזנח ומשוחך לראשון בצנן האז, וכדעת רבותיו (רבה פ"ב) קין והכל תלויים היה. ענין צמקן ומרעיה צמקן: רעה צמקן. לא לתקן תועלת ושכר צמק לו הכל להיות רועה לאן, כי להיותו לצד עם אחרו שהיה אחרו ואין בכל הארץ רק אצו ואחרו קין ואחרו, מה לו להצות צעדיו לאן? וכן קין עבר להיות עובד אדמה, מה לו ליעב צמקן עבודת האדמה במרעיה וכדומה? והיא יגיעה רבה ללא תוך לאנשים המעשים שהיו אז עומים, לכן נראה כי רועה לאן הוא עם תלך לכל איש המועדש מדברי ההמון ומתבודד ללון צמקנות הרמקום ומני אדם כל יסודותיו המיון הכלי מעשי אנשי תכל, והאדה הוא לו מקום מנוחה והשקט כי עם ימלא את נפשו יותר מוכנת להחזיר ולהתחזק להסתכל ברעומות ה' צברואיו הנפלאים, ולקצת זו צמקו אצותיו אצרים ילמך יעקב עמך ים משה ודוד, להיות רועה לאן, כי זה הוא עסק שאינו מתירר את המהצצה ואינו מוכזר עול על הארץ. וזה האפש פניה מכל סדרה, ותוכל לבוטט ברעיונות נשגבות להביט בנפלאות תמים דעים ית' המציאים את האדם אל הסלמות האמתיות, והכל חף שצמקו כל המקומות היו ראויים להתבודדות נפשו, מ"מ יכנה הכתוב התבודדותו צמק רועה לאן כמו לדורות הבאים אחריו, ויש צמקן רעיות לאן עוד תועלת נפשי, כי מעלית נפשות שצמקו המחקשים והמחשבים לעבודת ה' ומחקקים מכל דבר המוגש את הנפש ימצינה צמק אל עדר הרחלים, כאומר צמק הקדש, כעדר הרחלים שעלו מן הרמלה שכלם מתחלפות ושכולה אין צמק, כמ"ס רש"י שם, הרמלה האת כולה קדושה לנשיה למחלת, צמק לקרן, קרן לשופרות, שוקי לחלילין, מעי לכנור, עורה לתוף (עין צמקנה סוף קים, ובפדר"א פכ"א) הנה עדר הרחלים הוא לעיני הרועה ומכרת גדולה להסתגות נפשו, ילמוד ממנו שלא יהיה אדם נופל למטה מן הצמק, ויקדש גם הוא כל צמק גופו רמ"מ אצרו וס"ה גידיו לעבודת ה' להיותו כלי קדוש, והמשים את מחשבתו ורעיונו על דבר נקרא רועה, כענין רעה אמונה (תהלים ל"א) היואל לו שלא היה הכל רועה לאן להתעשר צם או ללכול צמק לשמות חלצם ולהתכנסות מעורם ולמורם, רק לענין הגרלה לפני ה' ולשון פרקי ד"א (פכ"א) הכל היה ארבע לרעות לאן, ובחיקויים (תס"ט ק"א ח') אחר מחשבתו הוא צמקו אחר וכו' ועמיק יומין וכו' שער ראש' כעמר נקי, וכבר אמרו קדמונו על הכל שהיה מליץ צמקו עלין, ועל שהיה מליץ יותר מליץ מחייב מיתה, אמנם קין היה עובד אדמה, לא ראה להתעלות ולהתרחש אל מעלות נפשויות, אבל אורר והשפיל את נפשו להתעסק בדברים ארציים מומריים (ידענר דעם אירידשען), ובתבואה יצ"ע, קין אחר לית דין ולית דיין ולית עלם אחרן ולית למימן אחר טב ללדיקא ולית למפרע מן רשיעא, והכל אחר לית דין ולית דיין ולית עלם אחרן ולית למימן אחר טב ללדיקא ולית למפרע מן רשיעא, ורשיתי לריא שכתב הכל היה גדל לצ רודף אחר הכבוד וההודאה והשכרה לכן נעשה רועה לאן, מנהיג ורודה בצמק מיים ולזה נקרא הכל, כי הכבוד והשכרה הכל המה מעשה תעמועים ע"ס, ולא יתקנו דצרו להרשיע צם את הלדיק, ואם כדצרו למה אחר הכתוב וישע ה' אל הכל, הלא תועבת ה' כל גבה לב, והוא כאלו עיניו, והעיקר המכוון צמקן היא ההכנעה. ולמה נראה לפני ה': (ג) וידו סקן ימים. אם יהיה ענינו, צמק מן האומים, (כאך איינגער לייט) לא ידענו ממנו מתי נעשה, והכתוב יכוין להודיענו זמנו המוגבל, וכן אם נפרש ימים לשון שנה, כמו ימים שהיה גאולה, שכן אין זמנו ידוע, כי התחלת הזמן שמונו נדע קט וקטור לא נודע צמקא, ורשיתי צמקי ד"א (פכ"א) שאמר הגיע ליל ים של פסח אחר אדם לבניו צליל זה עמדין ישראל להקריב קרבות פסחיים הקריבו גם אדם לבני בוראנו וסביא קין ממוחר מאלכו קליות ורע פשמן והכל הביא מציורות לאנו וממלכאן, למדנו דמעשה זו הייתה צ"ד ניסן. לפ"א אשער לכין זמן זה צלשון מקץ דקרא, כי מלי ניסן הוא התחלת זמן הקליד (צ"מ ק"א צ') ולשון קץ נרדף עם לשון קליד, כי קליד יורה על כריחת התצואה, והוא הושאל משם קליד, לשון קליד (קריצ) דהיינו קליד אורח השגות, וכן קליד שורה על הכריחה (וקליד פחילים) גזר מועדש קץ לשון קליד (ענד, עקקע) כלומר ש"ע"י הקלידה נחמה צדד הנקלץ קץ וסוף שלא היה צו תחלה צמקו שלם ומחזר, וכבר יבאו שתי הלשונות לענין אחד, ומעטנו קליד, ומקלר נפש העם, וכן יהודה שת קליד לך (הושע ו') פירשוהו ענין קץ וסוף כמו קליד תצואה צמקו, לפי"ז טעם מקץ ימים מתחלת זמן קליד, (אחמאב דער פניטער לייט) ואף שיש לגנום צוה מלך הלשון, מ"מ ניחא לן צוה יותר, ממה שלא נדע זמן המעשה שצא הכתוב להודיעו, ואין דרך הכתוב, למסור אלא לפרש, וכוונתו שגמר משרש סוף מן קץ נאמר קץ, ומשמש כאן על קלידת התצואה, ואף שעיקר שרש קליד הוה על דבר שגריבים התאמנות כח עד שיוכרת, ושם קליד הוה כשהנכרת הוא דבר כך כתצואה ודשאים שרי לו הולכה והוצאה לצד מ"מ הוה לאן

כאן הכתוב ענין קלירה בלשון קלינה, כי כן היה צלחה למי שעתה חמנו, כי מרס ציאת נח לעולם לא היה להם מחרשות חלונות וקדושים והיו חקרים מכל כלי מלאכה והיו מלשערים מלא צננין מרשם וקלירה, ככתוב זה, יחמנו מועשיו ומעלצון ידנו כמ"ס רש"י שם בשם רבותיו וכוונתו יתיר צדקרי הלאים ל"ה, ושמיר נקראת אז הקלירה בשם קלינה להגדירה אז אל האמלחות כח לקלירה התבואה: מנחה. לשון מנחה טפל על הדוקן הצא מן הנקלה אל הנכבד לקדם פניו ולסגניו לו, והספק לשון מנחה משה עבד ה' (ד"צ כ"ד) איננו לשון דוקן כמו שפירשו רד"ק כי אם כפירש"י לשון כי משא את ראש שחרגומו תקבל (כוריה), עמ"ס, וזה ויקרא צי: (ד) והבל הביא גם הוא. משה היה מקרא חסר אם היה משמיט מלת גם הוא, ולא היה אומר רק והכל הביא ומצטרף ויתכן כי מלת גם הוא שם תאר לאיש המרצה צמלות, כמוצא לקמן ירד כ"ה, ולשם ילד גם הוא, וכיון שהזכיר את הכל הזכירו צמחו, גם הוא ר"ל המרצה צמלותו (דמער ווידיגע) כמוצא בקדום צמחו להיות רועה לאן: וישע. שעי' ועני' ענין אחד, ואולם ההבדל צנינים לשון פני' לא יכול כ"ה על נתינת הפנים, ולשון שעי' טפל על נתינת הגוף, ועל נתינת ישועה מלת אל כשהנטייה אל הדבר, ותימות מ"ס כשהנטייה מן הדבר, ועם שתימות הביית יהיה השעי' על עמוד והיין צדור כמו ואל ישעו צדקרי שער, ותימות ציית אחד לשון פני' לעולם היא לרעה ולשון כבש הוא (הכ"ל): וישע ה'. ואונקלוס תרגם וזהו רעוא מן קדם ה', וכתב"ע, וצדקה אחד וישע כתפיים מונו, לא שעה לא נחפיים מונו, נראה שפרשוהו מלשון ואשעה בחקיק חמיד (תהלים קי"ט) דתרגומו ואבעג, לשון שעשועים ונחת (והאסלגנעפאלליג), ומלת אל ישמע כאות ציית, כמו לא השלימה אל צי' (יחזע י"ה) לכן תרגם צהצל וצקצני' צקן וצקצני': אל הבל ואל מנחתו. לא אחד אל מנחת הכל, כי ידעונו דלא חשיבות קצבו משל קין לצד היה הגורם לקבל זה ולרסק זה, כ"ה חמנו מעשיהם היה העיקר בזה, זה נחרה מלד מעשיו המועלים, זה נחרק מלד מעשיו המגונים, ולכן לא אחד אל מנחת קין: (י) הלא אם תישב, מלת הלא מחזרת ומלת השלילה, לא (ניכט) וזה"ל החימה והשאלה, וזהו מחסדך הוראת השלילה לאומת הסיוע (וואסרליך, איז עס ניכט אן דעס?) כן הוא דעת צעלי בלשון, וכל אחד שמואלו התחלפות מלת הלא צומלת הנה, כמו הלא הם כתובים (מ"צ כ"ו ל') וצד"ה כ"ו ז' הם כתובים, וכן מ"צ כ' כי וד"ה ל"ב ל"ב, וכן צמנה ומקומות כתוב צמקום אחד מלת הלא, וצאחו ענין כתוב צמ"ה מלת הנה ולכן אומר איני שם דומים זה לזה גם לטוראת ההתעוררות (אויפמערקואענקווארט) והוא מלת הקריאה לעורר בונה השומע על הדבר, ומה הלא כי משחק ה' (ש"ה י"ד) וכן כאן והלא אם תישב, ועל כונה זו מזהה מלה זו בהצדקה זו עלמה גם צמח לשונות, על התעוררות יחמרו (האללג); : לפתח חטאת רובץ. לעת פתיחת ההתקשרות שבין הנפש והגוף (כאן יענער אויפלאזונגעקייט) והוא צעולם הנשמות שם ירצץ הסועה חמת משה העונש (אונטערלייגט דער זינדער) כי כמו שהחלל המפסיק בין לדי כותלי הבית נקרא פתח ע"ש פירוד המתדבקים ככה הם הנהיה נקרא פתח ע"ש המתפרדות הנפש מן הגוף סהיו אחריהם ודבוקים יחד צעולם הנשמי, לכן הלמד פתוחה לטורות על הפתח הידוע, וכן לזה ח"ל ליום דינא וכן רש"י צמח הקצר, ומלת חטאת אינו שם המקרה אבל הוא שם המורא כי מכנים את האיש צמעהו למדינתו. זו כמו שנתן צמח ערמה, ואני חסלה, ורשעה חסלק חטאת, פי' רש"י חטאת כמו סועה ועל שהיא רשע גמור קראו חטאת, וכת"ס שם הסורי חטאת חסיאה (דער זינדער) ומלת. רוצץ כענין רוצץ. חמת משאו (אונטערלייגט) והוא היסד שאת דגרישא, ועם הנקרא לפי"ז אם ייטיב האדם את דרכיו יתרום ויתשאל למעלה ראש ואם לא ייטיב אז הסועה יהיה טפל למטה לרצון חמת משה העונש ביום הפרדו מן החיים. דומה לזה אמרו בתקונים (ד' ק"י) לפתח חטאת רוצץ מאי רוצץ אלא כי תראה סמור שגוף רוצץ, (וצד קייט) וזה פתח דגריסא דחמן חובין דילך שלטין עלך, ואמר שאת רוצץ ולא משא תרצין צנכט כמו חסידי צנכט, כי על השקר והעונש בכלל ידבר, שהוא ענין לכל צדי עולם ולא לקין בפרט. ולרבותיו (קידושין פ"א צ') שאת אגרא, פירשוהו מענין ויתן משאלה ביד המלך (אסתר ז'), לשון מנחה הניתנת מן המוכרז אל השפל מונו, שהוא רוממת מעלה למקבל, והוא שער עוב"צ המוכנה צמ"ה מתן שער, והוא התנשאות הנפשי הנגחי, ולפי"ז מלת חטאת דקיעא הוא הפכו. כלומר עונש עוב"צ כי חטאת ישמע גם על עונש הצא עקב חטאת כמו (זכריה י"ד) זאת תהיה חטאת מלרים וחטאת כל הגוים, דתרגומו פורענות מלרים, ויתכן לומר כי מלות לפתח רוצץ דקיעא ישרתו גם לרישא, וכאילו אחד לפתח שאת רוצץ, ר"ל צמח פתיחת שער הנפש מן הגוף, שמתפרד הנפש לשון אל מקומה הרוחי, שם השאת רוצץ, שם ההתנשאות שובן בהשפוקת גדולה וימתין, צבוא הנפש שהשכירה מעשיה. צעולם הנשמי, לעטרה צעטרת חטאת התנשאות רוחנית מעלימות נלמות לצלי תכלית, וכן להסך. אם לא חסידי לפתח חטאת רוצץ, העונש ירצץ שם וימתין לחמור גחלי רחמים

רחמים לגמול מעשי ידיה המגונים והמפחיתים ואמר רוצץ בל"ז על שאת ותפלת שהולך ל"ז, להורות על הזריזות הגדולה צין לשכר צין לעונת, כי בהשתדלות עולמה לא ימנעו שם את הטוב הנשון להולכי תמים. ובהשתדלות גדולה יתן שבת הרשע על גורל הרשעים, כמו (פועלים ד') עמוד פתח האהל, ולא אחר ענדי, ופרש"י שם זרזי עמך דדבר, ומה השתדלו המעצרים למנוח צמורה מקום שידורכו צו מן שבת ועונת צעולם הכותני, ולפי המצואת חמלאוהו כאן בלשון מצורר: ואליך תשוקתו. לדעמי אינו ענין תארו ומפץ אבל הוא ענין נהימת קול, כי מקול נהימת הדוב אחר דוב שוקק, ומקול נהימת הרוח ממשק מרול (לפניה צ') ומקול נהימת המים בנפלים מנבזה למדוך כמשק גבים שקק צו (יטעיה ל"ג), והשתמות הנפלים והכפולים ידוע, ושם שוק (בשוקים ובמכונות) ג"כ על שם המין רב אדם צו, וכן שם תשוקה על התאווה והמפץ (ואל אישך תשוקתך) הוא מענין זה, כי מתגבר צו התאווה עד שכל כחותיו הסניעיות הומים עליו, ויקרא כאן תשוקה לקול הנהימה שכלל ונפש האדם נעשיות אחת מהצלות, כאשר הסניע הילור י"ח בנפש האדם שילור לו ויעליצו בעקב הסוף האקרא בלע"ז (געוויסענשאונדעס) כי הרשע השקט לא יוכל בסניעיותו ולצו נוקטו והומה עליו תמיד ירחשו ויעוררהו על הפונת המעוות עליו (דאס מאלהענדע, שטרלענדע געוויסענע), רחמני הנפש ולכלוכי הלכ אשר יעוקף הרשע במעשיו לא יעשו לעולם מלכות לצו ונפשו וכאילו יעמיעו קול לעקב אל המוסר וטהמים עליו להעליצו לצלי היות מרוב בנפשו, ועל קול ענז מנהימה הסניעיות שכלל הסופר שלא תמן מנוסה לנפשו אחר כאן ואלך תשוקתו (בשונדענענדע, דרלענדע שטייממע), והדעי איך בזה עונת הסופר בזה ובזה: (ח) אל הבל אחיו, בשביל אחיו, על מה ששאל למה חרה לך ולמה נפלו פניך ע"ז הסיני קין ואמר בשביל הכל אחיו חרה לו ונפלו פניו, ומלת אל לשון בעבור בגלל, כמו (ש"ח אי) אל האבר הזה התפללתי בעבור הנער, וכן (יחזקאל י"ד) ויפרו את צריתי אל כל תועבותיהם בעבור כל תועבותיהם, וכן (מ"א י"ט) וילך אל נפשו בעבור נפשו להיליט, וכן כאן אל הכל אחיו לרצו לומר בעבור הכל, וזהו אין המקרא מסר כלום: (י) קול דמי אחיך צועקים. לועקים לשון רבים אינו נופל לא על הדמים ולא על הקול, ויאמרו המפרשים כי תספר מלת השמיעה או מלת העליה, ושיעורו עליה לפני או אנכי שומע קול דמי אחיך גר' והוא דרך מליצה, והלמנה שאין כאן מסרון כלל כי חיצת קול תואר אל לועקים, ושיעור הכתוב דמי אחיך לועקים אלי קול כלומר צקול, ויחורגם (דיינעם צרדערס בלוט שרייעפ לויט), ודומתו קול שומעה הנה צאה (ירמיה י"ד) וכן וישלם שני אנשים מרגלים חרש ותרגומו צר (חור"ס): (יד) הן גרשת. לדעמי התוכן במקרא, הודויה הגמורה השמורה קין צכל לצ על גורל שסאו לאמר, גדול עוני ומפחית מאל בנפיהם דם אחי, כי רב הוא מנפשו ומלכות. צלר וצומשפט מרלם עלי להיות נגרם ומעללל בצאץ, וכלימה מעשי המכיער תכסה פני להיותי מתחת מלך ואמר פניך ולא מלאחי לצ לבקש על נפשי הסליחה והכפרה, ואני מלדיק יוסר מעשתיך ואקבל צכל לצ להיות נע ונד בצאץ, ומי יתן! ותהיה התנודדי הנה והנה סבה למותחני, כי ישבעני איש צדק ויקח את נפשי ממני, ותהיה מיתתי כפרה גמורה על כל אשר הרעותי לשלוח יד רלח אל אחי, מלת הן משמשת להלדיק דברי מצירו (רענטשאנערקענטענשאונדעס) כמורגל צרבותיו האומר למצירו מנה לי צידך וא"ל הן. וכן אומר לצן ליעקב הן לו יהי צדך, שצמלת הן הלדיק לצן חציעת יעקב. ושם הן גרשת צלרם וצומשפט גרשת אחי (רענטשאונדעס פערעריצט דוא מיד). ושם מפניך אסתר כמלמר עזרס הסופר בהמודות; ואלהי צותתי וכלמתי להרים אלהי פני אליך. ומלת והיה יעיד על פי זה להיותו מאמר צפ"ע צלתי ממוצר אל והייתי נע ונד כמקוצב אל הסבה, כפי המפרשים ששניהם מלמר אחד, כלומר שהגע והכד יהיה סבה שיהרגו כל מולאו, דא"כ מלת והיה מיותר. עומ"ש צלך לך הן לי לא נתח זע, וצויטצ הן אדוני. וסמורים לפי זה מנדרש צרותיו שאמרו כשילא קין פגע צו אדני"ו וא"ל מה נעשה צדיקך איל עשיתי תשובה ופשתתי מתקרב ונת ממני רחמים מדי"ד, וצויקרא רצה מרשה יו"ד צ"ד דר"י צ"ר תשובה עשה הכל. וצומשפט צ"י (צראשית ל"ו צ') וכד אחר בתשובה מאי קאמר הן גרשת וגר' ופריקו דר"א (ס') איתא אחר קין רצון העולמים גדול עוני מנפשו שאין צו כפרה, ולא עוד אלא יעמוד אחד בצאץ ויהרגני ע"ש: ובחקוקים (מקון ס"ט ד' קי"ז) גדול עוני מנפשו הכא תצ צחיותתא ותתחרט, צין דא וישם ה' לקין אות וגר' וילא קין מלפני ה' צהאי נפק מן דינא וגר' ובגין דתצ צחיותתא וגר' שוי ל"י קדמת עדן דבגיי"י זכי לג"ע. הנה להראות גדול כח התשובה צא הספור הזה צמורה. ואמר לו ה' כל הורג קין שצנמים יוקם, כלומר הסורג את קין שצנמים אחרו שצנ על מלכותו, כי לא יסגר קין בעבור התודותו לפני. עומ"ש שיען על פירש"י שצנמים יוקם לבקש שצננה דורות, דא"כ היה רצון לומר לשצנמים: (טז) לכן כל הורג. מלת לכן מורכב משתי מילות לא-כן, דבלשון ארמי הלמ"ד קמונה, אשר שאמר כל מולאי

יהרגי חור לו ה' לא כן! לא יתגן שום אדם כי שצנחם יוקם, וכן (הושע ז') לכן הנני אך
 אח דרך פי' לא-כן לא תקום ותשנחם הרע שחזר שם מקודם, וכן יתפרס לכן אחת וכל עתה
 דקדק, (ובמדרש דות פי' דלתא לה דלא מפיקין ה"א כמלת לא, ויקרא לה כנס לבנות לה בית
 וילמד לה צנוה) וכן הכורי ח"י לכן לא היכנא ואין כאן תקרא קר כלר"ט: (שו) ויצא קין.
 ילא שמו דמצינה הנה הוא יולא לקראתך וראך ושמו זלבו שחזרית לו לבנותי הכות אחות כל מולאו
 (מיר פכ"ז: וישב בארץ נוד קדמה עדן. פי' הארץ נוד עדן כמו על דבר אשר לא קדמו לחכם
 זלמם ומים. פי' שלא הביאו לקראתכם לנגדכם. והארץ המכונה נוד עדן היא ח"י: בארץ נוד.
 היא ח"י ונקרא ח"י נוד ע"ש שפתידין ישראל לנוד ממנו כמו שח"א גלי ומעטל (הגר"א) ואפשר
 שנקרא כן גם ע"ש שמוה, כי הכל היו מתחילים להשתדל מאלהם לבנות שם, כאמרם אין לך כל
 מלך ותלמודן שלא קנה לו פלטרין ואחזה צ"ח כי היתה תשובה לכלם הוא שנאמר נחלת נבי לבנות
 גרים (עשר"ט) חלה נכרה לבי י"ז חפסי ארץ) ונאמר (ישעיה ז') והיה צלמית הימים נכון יהיה
 הר בית ה' צדקת ההרים וההר אליו כל הגרים והלכו עמים רבים ואמרו לבו ונעלה אל הר ה'
 וגו', ומולאו שרש נדד גם על המתונה והמלכות הנעשה בשמוה, מלכי לבנות ידון ידון (תהלים
 ס"ו) להתקרב צדקה אל המעמד הנצח (ע"י שבת פ"ח ז'): (יז) וידע קין וגו'. הודיעה לנו
 התורה שם העיר אשר צנה לידע היכן ארץ נוד שישב זה, ומולאו ראינו שם העיר מנוד צ"ח
 צחלק אשר סמוך לים הגדול, ויוצני הארץ המונה היא העירו שיש להם צקלה איש מפי איש
 ששם העיר היא סמוך לא נשכח מהם גם אשר המוצל: ויהי בונה עיר. רבים אמרו למכלית מה
 צנה קין עיר והוא היה אדם השלישי ע"פ כל הארץ ואין לרד לעיר לו ולבניו, גם קשה שאדם
 ימיד יבנה עיר ומצלי עור רבים ומצלי כלי מלאכה נמלאים, ובערכין (פ"ט מ"ו) נקרא עיר שלם
 מלכות וצבא אחד שני צמים, ויאמר הכו"ם ידענו כי קדמוני צני אדם היה להם נקרות פלעים
 ופזרי עפר וכפיים למחסה ולמחסור מזרם וממטר, ועוד היום נמלאים כאלו לרוב צמדינות אחיה
 והמה כעת מאין יושב וצמדינות אפריקי עדיין יש יוצני מערות ונקראי' ערובלרטיין (ההלענצנעוואהנער)
 ומתחבר כי קין היה הראשון אשר הכין מערה כזאת לו ולמשפחתו והיא היתה נקראת עיר זלשון עברי
 צהנחה הראשונה כאשר עדיין נקראת כן זלשון ערבי, ונאמר השם עיר גם אחרי אשר החלו לבנות
 צמים ע"פ ארץ, ויתכן כי כן נעם צעיר מנוד כלילו איני צעיר מנוד כי לא היה דוד צעיר מנוד
 כיא נחמה וצמירה והאמת כי עיר ומערה צמיים מיוחד אחד הם ויאנה לו הדקדוק: שם הקרי צ"ש בנו
 הדן. לדעתי הודיענו הכתוב קריאת שם בנו ושהעיר אשר צנה היה קורא צ"ש מנוד; להודיענו
 כי אשר צ"א קין מלפני ה' שמו מפני שנתקבלה תשובתו לפני אב הרחמים, והיה משתדל להמלא
 סחצולה להחיל בו נפשו מיום ההוא והלאה להתחנך צמעים רמים לפני ה', כי כעת נתן אל לנו
 כמה קשה עלינו לשרש שרשי עצבו הרע שהיה בו עד הנה אשר מוננו היה פורה אליו רשע לתענוגי
 חבל ולענה למחמדי חמירותו עד שהגיעה ההשחמה אל נפשו להתגבר צהריגת נפש אחיו הגדיק.
 לכן המליץ עליו צנפשו לקרוא שם בנו ושם עירו מנוד, ושם זה היה לו לאות וסימן תמיד להזכירו
 שהוא כחיותו הנלך אל המנוד והרגילות, להשתדל מעט מעט להתקרב אל ה', וצבא שעה ושעה
 שיעלה שם זה על שפתיו יתעורר לשום מחשבתו על כל תועה שצמח עצבו הרע, וישמור את
 נפשו לבלי הלכד עור הפעם צרעת אשר יסמין למוקש אדם, לזבל את הקודש (ושמו השם הוא
 אחד מן הדברים שמוקדעין גז"ר של אדם (ר"ה ט"ו ז') והוא מדרכי התשובה כמ"ס הרמב"ם פ"ב
 מתשובה, שזה גורם לו להכנע ולהיות עניו וספל רוח) הנה התחבר שחין ענין קין והכל ספור
 מעשה לצד, אצל ילמדנו גודל כח התשובה, עד שלשון היותו חסור הועילה התשובה, גם יודיענו
 ההשתדלות המעוררת לשב לשום משמרת לפניו כל ישוב עור הפעם לבסלה: (יש) עדה וצלה.
 לפי קבלת רבותינו אין עדה וללה שמות הולדותיהן כיא שמות כתיידין כי מננה רע היה ציני דוד
 המצול לקח להם שמי נשים, אחת לפי ואחת לתשמיש שהי' משקה אחת כוס של עיקרין כדי
 שלא תלך, אחת של פ"ו היה מננה אחת "שם עדה" כלומר זו היא להכין לצד להוליד מננה
 צנים, שחין לצעלה עמה שום קרבה הדעת וצדיות כי נאמרה חוסה ואצלה יושבת גלמודה מרוחקת
 וסורה מצעלה לכן בנו אחת צ"ש עדה, שזלשון ארמי נקרא הסרין עדי, עלצוק והרובן חתם
 ועדיין, וגם זלשון עברי יש דוגמחו, שהסרין נקרא עדה, אחרי צלותי היתה לי עדה, חיצ"ע
 עדיין. ונכלל צ"ש עדה גם לשון ריחוק וסרה, כי חתום ויכר ואע"י. ואחיה האשה שלקחה לתשמיש
 לצד היו מננים אחת צ"ש ללה, כלומר זו היא היותה מוקדשת צל צעלה וכנפיו, ולשון לל
 הוא כנוי למוצה הזוגית שיתענג זה האדם לשעתו בצקבלת ויעשם כלל. והודיע הכתוב כי גם למך
 הלך צמנהג הרע הזה לקח לו שמי נשים על כונה מנונה זו: (ב) אבי יושב אהל וסקנה. פי'
 הגר"א רבן של כל יוצני אהל ה' וכן יוצני מקנה היו ג"כ פרושים צמדצרות ומתצדדים לעצרת

השם ית' : (כא) חושש כבוד ועונש. המליח הכמנה המפורסרת לעשות מיני כלי זמר : (כב) וצלה גם היא. כלומר אף שהסקוה כוס של עקרון מ"מ ילדה : לרש"י כל' חרש. מידע כלי חומנות שיש בהם תועלת גדולה בעבודת הדמיה וכדומה : לרש"י. הוא שם תואר אל האיש המחדד : כל חרש. אין זה שם דבר דל"כ ה"י ראוי להיות מלגיל ובסגור' ע"מ קדש מדש, גם אין לפרש שהוא שם אל האומן דל"כ ה"י ראוי לנקד פרש בשני קמ"ץ, אבל הוא שם תואר אל כל כלי האומנות של נחשת וברזל : נעשה. שהיו מעשים נעמות מאל, והיא היתה חשת נח שהולידה לו שלשת בניו שמהם הושחת כל העולם (צ"ר) : (כג) ויאמר למך לנשיו. לדעתי הוא עבר מוקדם, כלומר וכבר אמר (יש דוגמים לזה הרבה במקראות, והזכירם הרמב"ם (צ"פ יתרו י"ט ט') ויאמר ה' אל משה) קודם שהולידו לו אמר להם מאמר זה, זמן מה אחר נשואי שתי נשיו אלה נתן אל לבו המעשה הרע אשר עשה וכבר רוחו בקרבו ונחמסו על אשר עשה, וכבר נאמר מרבותיו ברצה, כי למך הצדור והמוצמר שצדור המצול ה"י, לכן אמר לנשיו צמר רוחו "איש הרבתי וילד, אי לי, מה עשיתי כי השקיתי לזר כוס של עיקרון להיותה עקרה ולא תלד, להיות תשמישי עונה לזנות ולא לפרוך, ולהשפית זרעי בה לנצלה, אשר עון זה חסוד צעירי כאלו הרבתי את הנפש, וכמאמרם (יצמות ס"ג) כל שאינו עוסק צפ"ו כאלו שופך דמים. ואמרו (כד י"ג) המוליד ש"ז לנצלה ה"ז כאלו ש"ד. וכבר הצדיקו המוצרים מאמרם זה, כי מקרי הטבע מאלו צריפה הזרעית של אדם צעדו צמיתותו (ע"י כלי הטבע המגדל את הראות) צריות קטנות מאלד כדמות וללם אדם והם מיים ומתנועעים הנה והנה תוך הספה, וכל משכיל יספוט צדק כי לפי"ו ראוי להיות עון העושה זאת כשופך דמים ממש וכמעט יותר גדול ממנו, כי זה שופך דם איש אחר, וזה עומד על דם בנו ויכלה נפש היולד מירכו, הלא תראה כי גם דם זרעיותיו של הכל לעקו מר על המלח, אף שהיו צאמת צהערד מוחלט ואין שום הוי' ממשית מהם צעולם. ומכ"כ האישים הקטנים מושגים לחוש ראות צפפה הזרעית מתנועעים מיים, שהייתם יתנם צמיתות גמור והוי' ממשית מאלד כבר צעולם, שהם נשאים קול צבי על אציהם המשתחים מן המליחות. ובפרט צ"כ שדיר לחייצ מיתה אף צמלה הרק עובר צמעי אמו ככסגהדין כ"ז צ'. (וקרוב לומר שנתעם אז הרבה דור צמעי, כי אחר שנצמלה האשה די הריונה הנה צמיתו עלי' אח"כ אינו רק השמחת זרע לנצלה, כמי שזרע שדיר פעם אחר פעם, דרעינה שני' היא השמחת הזרעים ולא תועלת. וזהו סרה גם תלונת קלי הדעת על רצוי נשים דשלמה), אף שלכל המון לא נחשד מלד הדין כזה להשמחה, להיותו תועלת לולד, מ"מ האלהיים האלה מלד קדושה יתירה שבהם וה"י ספוק צידם להשמר גם מה נכנסו לפניו משורת הדין, וכן צעקה גם לדעת הפוסקים כשיתצת חמת צעלה אין זה משום השמחת זרעו זה, היינו כששמחת מדעתה הסוממים המעקרים, אבל כשהצבל מוסק לה למען העמידה על יסיה לשעשוע ותענוג, זהו כל צד דעת יורה שתשמישו זה היא השמחת זרע, ע"י יצמות ס"א צ' כל צמית שאין זה פרלה חיה אלא זנות. ועל זה ה"י למך מוקין שהרג כמה נפשות איש וילד, והרבה זהו פלעים ומצורות על נפשו. ואמר דצרי אלה לאוני שתי נשיו כמקורן לפנייהם על אשר חטא לשתייהן, לזר חטא צהדיקו אותה מכל מיני חציות, ולזר שהגדיל זה פשעו להשקותה להחעק. (ואפשר שמלת איש כאן הוא לשון יש, כמו איש רעים להתרועע (משלי י"ח) שפתי המבורה והמבורס ענינו יש, דהיינו דבר שיטנו כבר צמיתות צפועל צהכנה גופנית (וועזען) ועומד נגד מלת ילד שעיניו דבר שילא לאויר העולם (ענטשטעהענדעם), וכולל צמלת ילד הרבה נפש הזרעית שאינה כעת רק תולדה, וצמלת איש כולל השקאת עיקרון לאשתו, כי אשה עקרה הרי היא כמותה כענין ואם אין ממה חנכי. ולזה אמר, צמית לפלעי וצילד אמר לצדורתי, כי פלע הוא המוכה בצדל מכה המולידה דם שהוא מכליז יותר מחצורה שאינה רק זריית דם תחת העור). והוסף עוד לומר : כי שצמיתים יקם קין : הגדיל זהו פשעו ומסתחו הרבה יותר מעון קין, כי זה את נפש אסיו הרג, והוא הרג את נפש בנו יולד ירכו, ואם קין שתי' עליו צמית משפט מות מימי (מלד רחמי ה' עליי) הוקלץ על הסור את קין עונש שצמיתים, אינו שפכתי נפש יולד ירכי שאין צו דופי חף ונקי מכל מום, מן הרעלי למרוץ עלי משפט עונש כפלי כפלים שצעים וצצעה. והמפרשים המליחין זהו ספורים אין זכר לנו צמקא גם אין להם מקום צמורה כי אין בהם לא חכמה ולא מוסר, לכן נתיי מדרכיהם וצמרת צדק שאין לורך להוסף צו על לשון המקרא, ויש צו מוסר השכל גדל העקף גם למדנו מזה דעת שר התאוננותו על חטאו, כי הוליד צנים יושבי אהל ה' ומתצודדים צעודותו, מחדשי חכמות נפלאות, וכלי חומניות לתועליו' רבות, ומצחו השתל עולם מלא. (עיין בית מדש צמית ס"י כ"ג צדעת רמז"ס וטור דצמית עקרה יש זה משום השמחת זרע אף צמקיים פ"ו וצמדותי רמז"ן ר"פ כל היר דלפ"י נשים שאין מלות על פ"ו ומותרות לעקד ע"ע מימי איתנו צמיתות זרע, דהשמחת כל צמר חמי. וכ"כ רמז"א צמ" שם דלף מי שקיים מלות פ"ו אסור להשפית זרעו, ומפני עון

זה הכל לקדש המזבח חק אותו שקיימו פיו, ע"ש. ונמשנה למלך פירד מנלכים היו כי לא ידעתי היכן רמיזה חיסור השמחה זרע לבני נח ועוד קשה אמאי לא קא ונו לה צדדי ז' מנחת דב"י והדבר לר"ך תלמוד. ע"ש שהאריך בזה, אמנם למאי דלחזיק עלה להשמחה זרע מנעם מפיקת דניס, שפיר חתמהו ב' מנחת דב"י דלחזרו על ט"ז. ודע דכאן צרבה חתם סאמרו נפי למך חליו למחר המזבח זה חק נשמע לך ויהי פרות ורבות למחרה. והקשה שם צידי מנח, וא"ת והלא מנחת פיו לא נאמרה לב"י וי"ל דכל מנחה שנאמרה לב"י ונשנית צביי לה ולזה נאמרה, לב"י ולא נשנית צביי לישראל ולא לב"י ופירש"י לישראל נאמרה חסני ואילך, עכ"ל. ונמחק שגג בזה, דמאי שייכא הך כלל נאמרה ונשנה או לא להך ענינא דלחך. והדבר פשוט דכלל זה חינו חלל לב"י חסני ואילך שילאו ישראל לקדושה הם עמדו צא"ס וי"ס ונצ"י נעלה, חלל קודם סיני מה שנלמדו צ"י ומוציאים ומה חלל נלמדו כבודיהם, ופשוט הוא דמנחת פיו נלמדו צ"י קודם סיני כפשוטא דמנח"י (יבמות ט"ז ב') אין חסה מנחה על פיו מנחם דמנח"י ונצ"י, וריצ"י דפליג קאמר דעל שניהם נאמר פרו ורבו, הרי דלכ"ע היו מנחים צ"י מלמד ואילך. ואף אי נמא כברייתא דבר קפחל ר"ש כתובות הו"ל ונאמרה זו צרכה לחדם, דמנעמותו דפרו ורבו נאמרה לחדם חינו למנחה כ"ל לצרכה, וכמנח"י דתלמודא (פסח דרין כ"ט ב') דפריה ורביה שנאמרה לב"י הוא מנחמ"י (צנח ט"ז) ואחם פרו ורבו, ולא חזרו קרא לחדם מנעם לצרכה נאמרה, ח"כ קודם נח לא היו מנחים על פיו, ג"כ לא קפ"י, כי נפי למך לא חנוו קיים מנחת פיו כ"ל נה"י פרות ורבות למחרה. כלומר כצ"ח מלמד לעולם ולא צרכה, הפך הכונה האלפית שח"י פריה ורביה לצרכה. (ע"י צד"ס שם בפרשת נח ונמשנה למלך שם באורך): (כו) אז הוחל. לשון חולין לקדוש שמות אדם ושמות עננים בשמו של הקד"ש לעשותם חלילים ולקדושתם חלשות, (רש"י). ולשון הנקרא חסר לפי זה, וי"ל דהקריאה בשם השם היא החפלה כמו זה עני קרא ופי' שמע, חני קראחך כי מעניי (אברפסען, אברפסען), וטעמו חסדו דעמם המשובתת שחפלי אל הקד"ש הוא דבר חולין וגמאי חליו כי לגדול ערכו ית' ולרוממותו לאין תכלית אין מהרהר לצריאה קלה כמו האדם, שגשג לערוך תפלתו חליו, כמו שאין כבוד למלך אם איש הכפרי יגש לשפוך תמנתו לפניו בלתי חלוצית שר וכבוד, ככה דנו דעמם הרעה להיותו ית' נעלה ומרומם לכלי תכלית, פחיתות כבודו הוא אם האדם השפל ישפוך שימתו לפניו בלתי חלוצית, ולכנה זו צמח הכובדים ולזה השמים להיותם חלוצים צינס וצין הדורא ית', אחרי שם צדאים עליונים וכצדאים להיות משהמים לפניו צמדותם והשפיע מנוצם לרבי הנסגה העולם השפל. לא היו טופרים צמליחותו ית' חלל היו מורדים צעלה העלות ושהכל נמשך ממנו, רק לגדול ערכו ית' ולפחיתות ערך האדם השתצטו לאחר שמהרהר לערוך תפלה חליו ית' ע"י צדאים כצדאים חללה להיות חלוצים, כא"ס הכפרי יפנה למלך ע"י שרים וכצדאים הקדושים חליו והרואים פ"י הו"ל מנחם ית', כמו שצנח ימים חסל (ש"א י"ד), דוגמת הורד שהוצג שהוא מן הורדך הו"ל, כן הו"ל מן הורדך, וענינו חיסור וציוול, וכן לא יכל דברו (צמדנר ל') פ"י רש"ס לא יומחן ויחמר את דברו. וטעם אז נחמלה הקריאה בשם ה' וכפי צמ"צ:

ד) (ה) אשר חי. לשון זה מיותר וגם צמ"י חצרה חנך כן בפרשת תולדות, ועמ"ס שם: תשע מאות ושלשים שנה, קלי דעת חנור לא היו השנים הקדמוניות צחות דורות הראשונים שנות חמה כ"א חדשי לבנה המלכות כצורה צד"ס ימים צקרו ומהלכה תקרא שנה מלשון שניות לפי שחזרת שנית למקום שהתחילה ממנו (עי' דב"י ר"א שהאריך להשיב עליהם). הנה האנשים האלה יתמהו מלחך חיי האנשים בדורות ההם ולא יתמהו מלחך ימי האלה והאלון (אייכענציימס) אשר כח גדולם ולמנוחם עומד צס ד' מנחת שנה ועומדים דשנים ורעננים עד חלק שנה כדורו. ולמה יאמינו אל ספורי עומים צמדותיהם כי האלון (אדמחליה) העומד באפקי על חוף ים (זענגעבאל) ים צהקפו חמשים חמה ישלח פלדותיו וענפיו חמשה ועשרים חמה, ועומדים שם מומינים חלה אשר יתנים יותר מאלף ושמנה מנחת שנה ועד היום הזה הם דשנים ורעננים מו"לחים פרח בכל שנה ושנה, ומפליחים המצדדים עוד לוחר כי מנח"י מניין חלון זה הישנים בארצות חלפים שנה אשר ים צס כח הגדול והלמיה (וראה כי על מין חלק זה חמר הנצח (ישע"י ט"ה) כינוי העץ ימי עומי הנער בן חמה שנים ימות), ולמה לא יפקחו חלה האנשים חת עיניהם לראות כי גם בדורות הראשונים צדאיתם הצריחה ה"י ימי חמם שלשים יום ושנים עשר חדשים צנח מעדות הכמוצים (ח' יו"ד) צצנעה ועשרים יום לחמם, החמלה המצול ה"י צ"י לחמם השני צנח ח"ר, חמשים וחמ"ח יום נמשכה תצורת המים (ז' יו"ד) והם חמשה חדשים לחשבון שלשים יום לחמם והם כלים צ"י לחמם השני צמדות צקרא (ח' ד') מסרון חמ"י היו חלון ומסור עד חמם העשירי אשר צו נלאו ראשי הים כחמ"ר קרא (ח' ה') וממנו מ' יום לשליחות העורב וממנו כ"א יום לשליחת היונה צמדותם עד צצנח חמ"ל צמלח לחמם הראשון

הראשון, היתה המצח עדיין לחם כמין טעם ולא נתייצה להיותה ראוי למדקך כק רגל עד כ"ז למדע השני בשנת תר"א, וכל זה מצוה צהר היטב צמקאות, אונס דרך קלי הדעת עינים להם ולא יראו לא יאמינו כי למ יאמינו, עי' צמפרי (דברים פסקא ז') צעשתי עשר מדע צמח למדע ממלך שהשנה י"ז מדע:

י (ב) בני האלהים. כמו שהוכח על יחיד שם אים חלשים להתיחדו לענינים רוחניים אלהים, ככה הוכח בני אלהים על רבים המיחדים עצמם לכונו אלה, כי שם צן שיחוצר אל אחד משמות המקרה יורה על המתואר צמקרה הוא, כמו בני ציאים, בני צליעל, בני עולה, בני חיל, או יהיה שם אלהים כאן חיל והוא תאר על כוונת אלילים, כי לדעתם המושגת תארו את שם כוונתיהם צמס אלהים (גייסטיכע) ועליהם תאמר (צא י"ז י"ז) וצכל אלהי מלכים אעשה שפטים כמצוה שם, והודיע הכתוב שהאנשים האלה הרעו מעשיהם הם החלו לפרוץ גדר העברית, כי עד הנה כל הנולדים היו תואמים זכר ונקבה, ויהי האמות אשה לאחיה הטול עמה, לכן היו גדורים מעריות, ולא היה אים שם על לב לתת עיניו צמשה אחרת כי הורגלו צמחיותיהם שהיה עצמם וצמס, כמו שצדורות אשר אחנו לא יעלה על לב אים לתת עיניו צמחות, וליקח אותה לו לאשה אף שהיא יפת תאר כי תועבה הוא צעיניו וגד טבעו, ככה היה לו להפך צמצע בני אדם שלא היה נחמים עיניהם על יופי אשה שאינה אחותו ולתמודד אותה, אונס אלה הכוונתם החלו לפרוץ גדר זה וישאו את עיניהם לראות על יופי צנות בני אדם ויקחו להם נשים לפי שבת הגו. כשהיו מתייצבין אותן ומקושטות לבנוס לחופה היה גדול ככנס תחלה וצועלה (רע"י מרבותיו), לדעתם יאמר רוח"ה מלת ויראו כטעם וידעו והוא כניו לשכינה וכטעם וראה את ערותה והיא תראה את ערותו (ויקרא כ'), ומלת טבת אין ענינו כאן על היופי המראה רק לשון קשוע דוגמת ותיטיב את ראשה (מ"ז ט') טוב תאר (לעיל א') תרגומו תקין למדע, ולפ"ז חלק ראשון דקרא הוא תאמר שלם תחוצר מנושא ונשוא, יאמר שצני אלהים ידעו את צנות האדם כאשר היו מקושטות, וסתם זמן הקשוע לצנות הוא עת הכנתן לחופה, וטעם מלת כי כאשר, וצמלק השני מן הכתוב הסיק מונס אשר כי לקחו צמקה את הנשים ללקוחים גמורים כי הענין הראשון לא היה רק דרך צנות צעלום, ודברי הראש"ם צוה דמוקים: (ג) לא ידון. הוא מגזירת דין, כי היות הנפשי נתון צלם להיות דיין ושלטי על גופו לצמור צמור ולהרחיק הרע, ואנשי הדור הרע השמיחו מעלליהם עד שאין עוד תקוה מהם שיצו הרוח הנפשי אל ממשלתו להיותו כדיין על כמות גופו הממחיות כי גם הרוח הנפשי שצ אשר הגשם להיות נטות אשר המומיות ותאורות הצמחיות, וטעם לא ידון רוחי צעולם, הרוח השכלי שהוא רוחי אשר נתתי צלם לא יפסוד צו לעולם לא יהיה עוד מושל וסופט כל הימים, צמנס הוא צמר שגם הרוח הזה נעשה צמר, אונס לגודל רחמיו ית' על מעשי ידיו, הרמיז להם עוד זמן אולי יסובו, ועי"א והיו ימינו וכו': (ד) הגפלים. תאר לאנשים המופלאים צבוצה קומתם ויולאים מדרך הטבעי (אויסגעפאללען גפלקס) כי כל דבר מוצדל היוולא מן לטבע הרי הוא כאילו נפל מכלל הסדר הטבעי המתפשט על כל המליחות הטבעי, וכן יאמר האשכנזי על כל דבר נפלא (איינע אויסגעפאללענע זאכע) רש"ם. ויתכן כדעת המפרשים כי הטולדים תאדם ותוה היו מופלאים צבוצה קומתם וצמחק גופם, ותחלה היו מיוחדים לענינים רוחניים אלהים, והיו עוצדים לאלהי אמת, והיו קראים בני אלהים, ואחר זמן תבו אחרי אלילים והיו כוונתם לאלהיהם. והם אשר צברה יד יצמס עליהם ויפרכו גדר העריות לקחת נשים מצעליהן צמחם, ואחר זמן הוכיפו קרה לעשות הממחית לצוה אל צנות האדם גם דרך צנות. והולידו צנים מופלאים צצבה וצמקם שנקראו כפילים: אשר מעולם אנשי השם. גם אשר המצול כאשר ראו צבורים יחכירו אלה ויאמרו צכר היה צבורים כאלה צעולמים אשר לפנינו והיו אנשי שם צכל הדורות אחרי כן (רמז"ן) ובה תאר אנשי שם הוא תאר לאנשי מעלה צמקצת מעשיהם הנכונים שם תפארתם משורכם צעולם, ולא יית הכתוב שם שהוא לשבח על רשעים כאלה, לזה אמרו רבותינו צצבה, בני צכל בני צלי שם ואת אמתת אנשי שם. אלא אנשים שנקצו צממות וגממות כמס רש"י, ולולי דבריהם הייתי מפרש מלת מעולם על כלל המליחות (וועלט) כמו הליכות עולם לו (צמקוק ג') גם את העולם נתן צלצם. ומנוי הרצה צצברי רבותיו כמאמר סוף צצכות משקלנו המינים ואמרו אין עולם אלא אחד התקינו מן העולם ועד העולם, ששני עולמות ים עה"ז ועה"צ, וטעם אשר מעולם אנשי שם, ומני המון עם שצעולם היו הרשעים האלה מתוארים אנשי שם כדרך ההמוניים שומד פסחיות מדרגתם גם מעשה היות מנונה צעיניהם הוא טוב וישר, הנה אנשי שם שהוא תאר לשבח הגנות צלדו, להודיע אף שהיו צני צכל צלי שם, ומי צני עה"ז ההמוניים הם אשר ייחמו להם שם המצוה והמפואר לקרותם אנשי שם, ומעולם כלומר מצני עולם כמו ומרעצ כל

ארץ, וכל הארץ נחו, ששעמו עם הארץ. וצמחצמח (כ"ה ז') אשמי שם. אינו דננין צמי כנסיות ומדרשות ושוין צהן ספר תורה ועברה על רש"י ולא לשמח דהש"י, אלא למעבד לון שם: (ה) רעת האדם בארץ. אם יהיה מלת צהרץ להורות על המקום הוא למותר, לכן יסכן שירה על סבת רעותיהם הרעות, וזאת צ"ת היא צ"ת הסבה, כמו ויעבד ישראל צהרץ צהרץ אשה, צהרץ הארץ, שהארץ היחה סבה גורמת להם ללכת אחר שרירות לצדם הרע, כמזכיר צהרצו (כ"ה פל"ד) מי גרם להם שיומרו, ע"י שהיו זורעים ולא קולרים, כי פעם אחת לארבעים שנה היה זורעים והיה להם אייר יפה כל ארבעים שנה כמון פסח ועד עגרת, וכל פעם שהיו לריבים היו הולכים לשדה ולקחו כפי לרסם, ולא היחה המלחה כצדה עליהם כמו עתה שמוכרמים לקור צפעם אחת מפני המורק המפסיד המצוה שצדדות, כי צימיהם היחה המצוה עומדת בשדה כל ארבעים שנה ומציעה אחת לפי שהיה להם אייר יפה תמיד אייר לא ונקי וכל העתים היו שוות להם כמון קליד (ע"ין צפ"י יד משה) הנה לרוב שפעת צרחת הארץ צעמו צעליון ית' כמאמר איוב (כ"א ט') צהיהם שלום מפחד וגו', ישאו צהרץ ויטמנו לקול עוגב יכלו צטוב ימיהם וגו', ויאמרו מה שדי כי נעבדנו. וטעם המקרא רעת האדם היחה מתרצה צהרץ הארץ שהיחה ארץ מצורכת ומורב שפעת טובה לקבלו מעשיהם. ועל כוונה זו אמר אח"כ, וינחם ה' כי עשה את האדם צהרץ, כלומר צהרץ מצורכת כזו שהיא סבה הגורמת למעשיהם הרעים: יצר מחשבת לבו, וזאת לז האדם ורעיוניו נקרא יצר לפי שהוא יוצר ופועל הענינים כלל שהלכ ממחשבו אליהן דק"ק. וזוהי אמר ונעשה האדם נקרא יצר מתשבות הלכ כי ממתשבת הלכ הוא בולר והנה הוא כדמות יצר כפיו: (ו) וינחם ה' ע"י וינחם ה', כמו יסד נכמרו נחמיו (הושע י"א) דתרגומו נחמיו ומי ידע יסוד ונחם האלהים (יונה ג') דתרגומו ויתרסם, וכן (ישעיה י"ג) יסוד אסך ותנחמני תרגומו ותרחמני, וטעם המקרא שהתנהג ה' עמם- צמדת נחמיו להאריך להם מלא ועשרים שנה אולי יסובו כמ"ס והיה ימיו מלא ועשרים שנה אף שומל מעשיהם הרעים היו ראויים מיד להשחיתם מ"מ לא ראה לצדם מיד לפי שהם מעשי ידיו וחס עליהם כאשר יחוס האומן על הכלי אשר עמל ויגע צעשמו כמ"ס הכחז (איוב ג') סטוב לך כי תעשוק כי תנחם יגיע כפך. זהו המכוון צמ"ס וינחם ה' כי עשה וגו' כלומר האריך אפו ריחם עליהם לפי שעשה אותם, וחס יצרי כפיו. וכ"א צמחצמח צ"י דכ"ז חע"ג דהיינו עלמא חטאן קמיה לא צמי לאוצר לא מעלמא ואחנחם עליהו על דאינון עובדי ידיו ואוריק לון צעלמא וצגין דאינון עובדי ידיו נטיל נחמה ואחנחם עליהו ומויס עליהו: ויתעצב אל לבו, ויתעצב לשון קלקול והפסד כמו למעבד תשכחון (ישעיה מ"ט) עלצבים חגשו (כ"ח) תרגומו לתקלותכון, דרך עולז צי (תהלים קל"ט) לפירש"י שם, ועד"ז יס לפירש מקצוע אגבים יעבד צהם, צוקע עליהם יסכן צם (קהלת י"ד), יעבד לשון קלקול והפסד, וזהו הוא דומה למלת יסכן דסיפא, צפ"י ענין סכנה, ומענין זה נקראו גם פסילי האלילים עלצים כמו עוציהם כסף חזה, לפי שהם מקלקלים את האוונים אחריהם צדעות מושבות, וטעם ויתעבד אל לבו: האדם נתקלקל ונשחת צלבו, לא נתפעל מלאוה ממה שהתנהג ה' צמדת נחמיו שהאריך להם זמן לתשובה, לא הטו ארון לשמוע צקול מוסר אשר התרה צהם יום יום זה זמן ארוך, אצל הוסיפו עון על עונם עד שפשה קלקול המרחם אל לצם כלומר צמחצמחיהם שלא יעשו מעשיהם הרעים מהצדקת השוקה לצד ורק למלא תאוהם, אצל גם צלצם נפסדו גם צמחצמחיהם נתקלקלו עד שחשצו רע על ה' כמזכיר עליהם (איוב כ"א) ויאמרו לאל סור ממנו, ודעת דרכך לא חפלטו, מה שדי כי נעבדנו, ומה טועיל כי נפגע צו, (שם כ"ב) מה ידע אל הצעד ערפל יספוט עצים קחר לו ולא יראה, הנה על קלקולם צמחצמח נפסדות כאלה אמר ויתעבד אל לבו: לכן נגזר עליהם העונש הגדול הזה ואמר אחריו ויאמר ה' אונחם. והמפרשים פ"י וינחם לשון השתנות המחשבה ודברה התורה כלשון צמי אדם, כי לא אדם הוא להנחם, ולדבריו אין אנו לריבים לזה, וכ"פ"י ויתעבד ענין הכגשת לער, חס קשה מאל לייחס מדת העגזון אליו ית' המרחמים ונשגב מכל מדה פחותה. ולדבריו ענינו קלקול והפסד והוא מוסב על האדם, וגם לאונקלוס מוסב על האדם וכמ"ס רש"י דעתו, עלה צמחצמחו של מקום להעניב האדם: לדבריו גם מלת אל לבו מוסב על האדם. ויש קלת הכרעה מוקרא עלמו שגמלר ויתעבד אל לבו אינו מוסב על הש"י דל"כ היה שם הויה צ"ה למותר צאמירה שלאח"כ. וכל עוד כונה אחת צמקרא זה, לשון ויתעבד יס לפירש מענין טפח עלב שכלשון רבותיו (עירובין ג' ז') שעיניו מוטומם ומכוון צעיורו לא פחות ולא יותר, ומענין זה לדעתו ולא עלמו אציו (מ"א ו') לא למנחם אותו צמעטיו לא עשה לו גבול וגדר צתהלכותיו אצל הניחו חפשי לעשות כל מה שלבו חפץ (צעקאנקט) וכן כל היום דברי יעבדו (תהלים כ"ז) ילמנו את דברי לא יניחו לגמור דברי כי יספיקו אותם דצריהם והוא ציון גדול למדבר כאלו אינו ראוי לדבר כי אין מנחם דצרי וחינם ראויים לשמעם, ומה והמה מרו ועלבו את רוח קדשו (ישעיה ס"ג י"ד) למלמו והגבילו אותו יצחק כחילו

כאילו הוא מתחנך ומתגבש במעשיו, את זה יכולת צידו לעשות וזה לא כלשון המעורר וקדוש ישראל
התור, ר"ל שייחסו גבול וגדר עד כמה כמו מחשפט (עמי"ש בהעלותך י"א ד' התחור תחור) והנה
ישנם שני מיני למנוס, למנוס צלעך ולמנוס בשמחה, האוכל לחם לר' וימים לחץ מפני דחקו, או
שיש לו עושר ונכסים ואינו לריך לחסר נפשו מכל טובה, והוא מקומץ מאל בהולאותיו, כי תמיד
כל היום עושה חשבון על עשור וכשיוצא מרובה אחת יחדר בלבו לאמור הנה חסר עשירי ממה
שהיה ולחמו צדקה יאכל כי דואג מן יענה וירד מגדולתו, זה הוא למנוס צלעך (בעשרהאקט) ומי
שהוא בעל נכסים רבים וציוו מלא כסף חבב בכל זה הוא מקומץ מאל בהולאותיו ולא יאכל רק
מה שהוא הכרחי לו ללחמו וללחם ביתו, כי לא יתמוד ליתרונות ונפשו רחוקה מתענוגי הזמנים
הכלים ואוצדים, אין בהם מועיל ונפשו שצעה שמחה במעט אשר יאכל כי יאמר די לי בזה, והוא
למנוס בשמחה, (בענגינענד) והנה חסר שמורם חורב שדותיו הרבות ונכס וכסם ועד את כלן,
ובשעת הקציר צא שדמן והלכה את כלן ולא השאיר לו מהם רק כחמה על אמה, כונה ידואג
וילעבר צדאחו כי כל גיעותיו לריק כי זה המעט הנשאר אין שיה צעניו, וזה הכחוש להודיע
שלא כמות ציד מדה הקציה, אף שכל מלאכת מעשה צדאשית לא היתה רק בשביל האדם שיעשו
לנו קונס, צדאחו כי כל הדור האדם נשמת צמעשו ורצה רעת האדם צדאח, וכל יר' מתשבות
לנו רק רע כל היום, בכל זה היה תחומי לפניו צמאחו אחד בכל יושבי תבל שהיו מעשיו נכוחים
ומלא מן צעניו, עד שכל מלאכת הצריחה ראיה לו לצדו, כמאמר (יומא ל"ח ז') אפילו בשביל
לדיק אחד נכח העולם, וכדא' צמא דצי אליהו (רפ"א) הקציה לופה לטובה ואינו לופה לרעה,
עשיר וטומ צחלקו, ע"כ, דכיון שאינו לופה לרעה רק לטובה ח"כ לא היו הרעשים תכלית המכוון
צצריחה, כ"א הדיק, אחרי שהושג העיקר המכוון צו ונעשה רצונו (דומה לנוסע חילן לעשות מנו
אחר שיגדל ויתעבה שולחן אחד חרצע על חרצע, הנה אחר שישיג מנוקשו זה ושלחנו ערך לפניו
מתוקן היטב כמפלו הוא שמח, אף שהטריח ונחיצה גם צמא חלקי האילן שאין לורך צמס למיקון
השולחן, והם כפסולת צעלמא, ולא צדון ילכו, לא ישיג כלל בהפסדם כי לאלה (אף שהם רוצו
של חילן) לא היתה כוונתו ציגית נעשתו ואינם שוים צעניו כלום, רק אותו חלק קטן מן העץ
שנעשה מנו השולחן זה היתה תכלית דעמו בכל גיעותיו, לכן כשהשיג מנוקשו הוא שמח צחלק
הקטן). והנה האים שמואל מן צעניי ה' צדור האו, וצו היתה תכלית הצריחה, מארו הכחוש כלן
לצ, כי כל עיקר הדבר ויבורו נקרא לצ, כי הוא עיקרו של האדם, ועוד כמו שהלצ הוא מקור
חיי הגוף וכל חיי האצרים תלויים צו, ככה הדיק הוא מקור לחיי העולם, וכל חיות העולם תלויים
צו, לכן שפיר יחואר הדיק לצ העולם, וכדצרי הרצ צנפס החיים (שער ח' ספ"ד) ויהי האדם
לנפס חיה שהאדם צנפס החיים שצחורו הוא נעשה נפס חיה לצריו עולמות אין מקסר, כי כמו שכל
מפרי הנהגות הגוף ותועותיו הוא ע"י כח הנפס שצקרצו, כן האדם הוא הכח ונפס החיה של כל
העולמות, כי כלם מתנהגים על ידו, ע"ש, ורצותיו מארו כי נגע עד לך, צו סנסדרי גדולה
שהם קרואים לכן של ישראל, כן מארו הכחוש את נח שהיה היומר מועלה והיומר חסוד צחאשי
דורו צמס לצ, וע"ז מארו ויתענצ אל לבו, כלומר הוא יתצדק למנוס את רצונו ומפלו אל האים
שהיה לצו של עולם היות חסוד ומעולה צחאשי דורו, אף שהיה צרצרו יתצדק צצריחה עולמו לטובה
כל שוכני ארץ וכלם יעמדו יחדיו לעשות לנון קונס, אף שהשחיתו דרכם ולא נתמלא רצונו הטוב
ולא היה בכל הצריחה רק חיש אחד שהיה צדוק מאר כל חסר, כמו שהלצ הוא המוצמר צגוף,
צצחיר זה מלא הוא יתצדק תחומי צמה שצחא כל העולם, כאילו בשביל זה לצדו היה העולם
נצחא, ולמנוס רצונו הקדוש צתכלית הצריחה אל היסודי הזה שהיה לכן של צני חסר, ולמנוס זה
היה למנוס בשמחה, וכמ"ס וינחם ה' כי עשה את האדם צדאח, ר"ל תחומי היה לפניו צמה
שצחא את האדם צדאח, אף שהשחיתו דרכיהם לפניו, בכל זה מלא תחומים צדאח יחיד אשר מלאו
ראוי אל תכלית הצריחה, כי היה הלצ של כל חסר, ואל הלצ הזה למנוס את רצונו הקדוש, (עד
בענגינענד זין מיט דעם הערנען דער מענשהייט). והוא מה שאמר חס"ז ציתר ציאור, כי
תחומי כי עשיתם ונח מלא מן, כלומר תחומי היא לפני צעשיית כלם, בשביל אשר הפרטי
אשר מלא מן צעניי: (י) ב' נהמתי, פירש אף שהייתי מרחם עליהם לפי שהם מעשי וילוי
כפי, כעת כלו רחמי לפי שנתקלקלו עד תכליתם ואינם ראויים להשאיר צמליחות הוי', כי, לשון
אעפ"י כמו כי עם קשה ערף הוא, רפאה נפשי כי טעמתי, כי הנה הלצ: (ח) מצא חן, אין
לומר שהמן הוא צעניי הסוין והסמן מולאו צהן שהרי נאמר ויתן את חנו צעניי השך, ובי נתן
את מן העם צעניי מוריס, הרי שהמן לממן ולא לחוין, אמנם עיקר משמעו נח היה צעניי ה'
אדם שזה למן כמו מלא טוב, יומא לרקס, מלא חיים שומענען זכה לטוב יוכה לנרקה זכה לחיים,
והאומר אמלא מן צענייך פי' אהיה צענייך אדם שזכה למן וכן כולם. (רל"ש): (ט) איש צדיק,
אלו

אלו שני התוארים אפשר שילדקו כפדרים, איש לדיק וחמיים, ויהיה דוגמת שמוע ירח עמוד (מצוק ג') שימסר ו'ו' התוספת, גם אפשר שילדקו מחוזרים באים כלומר שהיה לדיק ושלם בלדקות, כי כל חומר איננו בשלות בהחלף כי לא בלידוק וזלחו, ולכן זה תמים להרעיעו שלדקת נח היחה שלמה, וחמיים הוא חומר על חלף, ואין הכרח לאחד משני הפירושים, והרש"ד רוצה להכריע הפי הראשון בעבור המסקין שצמיחת לדיק, והנה עומד לנגדו פרה אדומה חמימה שפי' לרבותינו שהיה חמימה בלדמיונות חף שהמסקין הנוטעים (רו"ט), והנה איננה חשכה גדולה (לקמן פ"ו י"ג) פי' הרש"ד בענינו שמיחת חשכה גדולה שומות התוארים למיחת איננה ע"ש אף שמיחת איננה מוספקת בזה: (י"ב) דרכו על הארץ. מלת על כמלת בשביל, כמו אל ירע צעניך על הכער ועל אמתך וצביל הנער, צביל הארץ, כי הארץ היחה קצה הגדולה להסתחת דרכה, כי היחה ארץ מוצרכת ומרוצ שפעת טובתה קלקלו מעשיהם, כמבואר ברבה רעח האדם בארץ, לכן בעונם נכללה גם הארץ הנני משמיחתם את הארץ, גם הארץ השחת שיותם ויחלם כח טבעה ולא תוליד עוד פירות בשפעת טובה כמו עד הנה: (י"ג) מפניהם. ח"א ויבצ' מן קדש עזרדיו בשיחא, ולי' מפניהם פי' מדעתם ומכוונתם כמו מוגמת פניהם, ונשאים פנים צחורה (מלאכי ז'), שבעים פנים צחורה פי' שבעים כוונות. וכן מפני האומר בלשון צבור, ביאורו כונת ענין האור, וכן (בכורות י"א) אין לאדם שלא צפניו כלומר שאלה מדעתו, וכן (לדים ס"ה) אין מחזירין לו אלא צפניו כלומר מדעתו, כי הכונה והדעת מכוון צמלת פנים, לשון פני, כי המשים דמיו וכוונתו על דבר הנה הוא פונה כל רעיונותיו עליו, כמלה אשכחתי, פלחאטלדיך, ח"ט רש"י (במלות כ"ז) לפני ה', שיקמים על ידי, ויפנו ויעלו (דברים א' כ"ד) תהוה ירושלמי וכונו וסליקו. וכן תרגם שם (ז' ט') וסן ונעבור וכוון ועברנו. ועם המקרא שלא נחמלאה הארץ חמם ליהוה חסרי לחם ולמלא רעיון נפשו, אשר עליו נאמר לא יצחו לגב כי יגורו למלא נפשו כי ירעב. אבל חמם אשר עשו היה, מפניהם ראה לומר מדעתם וכוונתם לעשות חמם, ודרך זה היה ישר צענייהם, ולכמה זו נקם עליהם העונם הגדול הזה (ועומ' ציחרו בלאכל לחם לפני האלהים, ונעטפנים אשר תמים לפניהם): והגני משחיתם את הארץ. אשמיסת יסדיו עם הארץ, אשמיסת את מנח הארץ ואחרי צטות גלגל חמה, שנתחנה מהלכה מן המבול ואילך, כמו שפי' הוא יתבדך צמננו לחיוב, ולכן נחמטפו שני חיי מין האנושי חקף אחר המבול, כי לא היו עוד האנשים והפירות על שלמותם הראשון, ולזה הותר למין האנושי אשר המבול אכילת צמ' (רע"ט) ולפניו דבר יוחר נח: (י"ז) את המבול מים. לרד"ק שרשו נכל מן ונכלי צמים וענינו מטר המים, ולר"א הוא מענין צליה וערוז כי מדרך המים שיעשו זה, ולרש"י הוא מלשון צליי והשפתי' גם מלשון הונלה והולכה, זה אמת צדור כי עיקר יסודו כל ונחמאדור צו הוראות הענינים האלה כולם, וממנו נהיה שרש יכל ושרש צלה גם נכל וצלב. ובעבור שצמיחת מבול אין הכרח אם שהיה המטר של מים או של אש או של ד"א ובצר אמרו רבותינו מבול של מים מבול של אש, לכן ביאר הכתוב ואמר מים כלומר מבול מים וחסר הכסות, וכן האלהה שרה אמו שעני' האלהה אהל שרה אמו (רו"ט), והעמדתו ארם טק (יזרעלוס) אינו לפי העברי (ר"ט) (י"ז) והקמתי את בריתי. לכל המשכנים המקרא חסר, לכן ביארו כל אחד ענין אחר זה מה היחה הקמת צרית, לרש"י על הפירות שלא יקצו ושלא יאכרוהו רשעי הדור, לרש"ע שלא ימות צמחול, לרמב"ם צרית הקמת, לר"א על קיום העולם, לרש"י על צרית התורה. ולדעתי אין המקרא חסר כלום, וענין הצרית מבואר במקרא עצמו, זה הוא המכוון בדרך כלל: הנני עושה אתך דבר חדש ופלא גדול, והוא שהציתם הקטנה מאל כבעתה לפי ערך וסכום כל הסיוות העופות והרמשים, בכל זאת תכיל אותם: ועתה שמוע פתרון המלות: שרש קס ישמע ג"כ על התחדשות ענין כמו וקס שאון צעוך, וקמו שני רעב, לא תקום פעמים לרה, וכן כאן והקמותי ענינו אחדש דבר מה (אין וילל ענטטעטעפן לאספען), צריתי שרשו צרה ומזירת צרו לכס איש שטעמו צמור לכס איש (כמו מן שזה לשון שצית, שצית יעקב צמורך גם צמורכת וצמיותו בשצית, כן תאמר מן צרה צרית צמורך וצמורכת עי' לרש"ע): וכן תאמר הצדוריים אשר נקבו בשמות (ד"ה י"ח), ותוכן הוראתו על צרית והבדלת דבר חולתו ליסודן מעלתו עליו, דומה ממש לענין צרית שהוראתו על דבר נצטר, כמו שזול צמיר ה', וישאל צמירי, צמצמר קצדנו, נצמר שלישיו (אויסגעפאנדערט אויסגעפאנצטעט). והיא דעת רבותינו שאמרו (בפתיחת' דליכה רצתי) זכור את צוראך ציני צמרותיך עד שצמרותיכם קימות עד שצרית כהונה קימת שנאמר וצמור אותו וכל שצני ישראל, עד שצרית לויה קימת שנאמר כי צו צמר ה"א, עד שצרית מלכות צ"ד קימת שנאמר ויצמר צדור, עד שצרית ירושלם קימת שנאמר והיצי אשר צמרתו, עד שצרית צהריק קימת שנאמר ועתה צמרתו, עד שאת קימת שנאמר כי צך צמר. ע"כ. מבואר מדבריהם שצמור שם צרית דומה ממש לענין צמיר והפלה וכוונת, והאזהר את האיש הנבדל והמפולג

והמוטל משהר העם ציחרון מעלותיו יקרא צריתי ר"ל צמירי (מין אויפערלעזענער, אויפגעלייכענעטער), וחו חכמי את צריתי יעקב ואף את צריתי יעקב ואף את צריתי אברהם, הערוך כולם צמירי (והמפרשים יופיעו שם על לשון המקרא אים צריתי או צריתי אשר עם יעקב ורי יעוים ולדצרינו אין לרדך לתום' דברים), וכן כל דבר המוצא ומוטל בענינו ליליאתו מנגד סדר הפעמי יקרא צריתי ותרגומו (אזנערבאל), והמכוון צמלות והקמותי חת צריתי אתך, אהרם אתך ענין מוצא, ומצא וסוף ענין הפלא מיעדם לפני, וצא אתה וגו' ומכל הסי, ר"ל כל מספר הרצ מצעמי כלם תצאו אל המציה, אף מקמה היא צממותה לפי ערך המספר הרצ, בכל זאת תכל כל הצדאים האלה; כי כמו מירם לשון יאל על ההרצה וההפסמות כמו וילא שמו למרוק, ככה שרם צא אל הסו וואל למרם דבר גדול אל מרד מרסד קסן. הנה עו"ל וצאת, יללה המזקת מיעוט הכמות המרצה במספר. (ע' דצרי הרמזין שכת' שדרך נס היה מיעוץ פה המועד את המרצה, ולדצרינו הרע הוא ית' את נס צמירות עמיית הדבר האפלא הזה הילא מנגד הפעמי), ולפי המוצא אין כאן הלוי אל נס לצא אל המציה כלא הודעת הכס, והלוי לצא צמורה הוא צמורה הצאה כאמור שם צא אתה אל המציה:

ז (ב) שבעה שבעה. שבעה זכרים ושבעה נקבות, לא שאני לרדך להם אלא למיות זרע עיפ כל הארץ (מדתם רבה), כאלה מדעתם שהיה הלוי צמכות הסהרים יותר מן המנאים, כי הסהרים הם הכרמים יותר למי האדם מן המנאים, ופער מנאים קרא למיות זרע, ולרש"י שכתב שבעה כרי מיקריז מהם קרבן צלחתו, מהו למיות זרע? והלך לרדך רמזין דלמיות זרע עיפ כל הארץ היא הודעה אליו, שצמכות הקצנות מיקריז צלחתו ימלט אותו ואת צימו וימיז מהם זרע לדורות: (ז) מפני מי המבול. מקמי אונה היה שלא נכנס עד שדחקו המים (רש"י מרבותי) זה למאן דרש דורותיו לבגלי, ולמאן שדכשו לשם נכנס נח אל התבה בעשירי לחדש צו ציט שגלעוהו, והכי איתא צמקרי דלא, בעשירי לחדש נכנסו כלם אל התבה וצייז צו ירדו מי המבול על הארץ, ולרד"י טעם מפני המבול, להודיע שצא בצרי למרד וכפי למרד, אף שהי שבעה ימים קדם לפרעניות מ"ע פירשו מקצת העבר המועד לצא (מפכיל לדוד) ומה שאמר אש"ז, שבעה עשר יום לחדש וגו' צעלם היום הזה צא נח וגו' היינו שצ"ז איהם ציאה מוטלעת שלא ילא עוד ממנה, אכל בעשירי שצא מפני הלוי, היא היתה ציאה שאינה מוטלעת, כי שבעה הימים האלה הי' יולא וצא, להציא אל התבה דברים הנלכדים, כלי ציט כלי תבשיל וימיז מחל לו ולצממותו, גם לימי צללו של מוטלעת הי' להספירו, ולמיס (מסהדרין ק"ת) שזקע להם הקצ"ה שבעה ימים אלו לצוד צממותה, הי' נח יולא אליהם לרד עמהם אולי יסורו (ח"ל) וכבר מלאנו לשון ציאה שאינה אלא מנועה והכנה אל ציאה תכליתית ומוטלעת, כמו והנה גמלים צאים, ארמת יסממאלים צאה מבגד, צעל המלומות הלז צא, שאין בכל אלה ציאה תכליתית ומוטלעת כלא מנועה המכשרת אל תכליתה, וזה ציאת נח בעשירי לחדש, אונם ציאתו צייז היא הציאה התכליתית והמוטלעת, וציאה זו האחרונה הוסיף הכתוב להודיע, כי הסיות והצממות הרעם והעושות שצאו אל התבה, למינם צאו, ר"ל כל השיין למין הסי וכל מה שמיסם אליו מין צממה, וכן בכלם, עמיס צממית א' יאל למיז: (יא) וארבות השמים. ארובה הוא חלול העשוי צג הצית להוריד ולהעלות חפלים (רש"י מנחות ל"ד), והשמיים צו הכתוב למשל על השפע הרצ היורד מלמעלה כמו אם לא אפתח לכם ארבות השמים, והרקותי לכם צרבה (מלאכי ג'), וכאן הוא משל לרצוי המים אשר נחשוו אז צמקום היית העמד עד שירדו שפעם כאילו נפתחו להם ארבות; והנה הסכינו שמי אלה הסבות יחד ר"ל הסהות רצוי המים צעומק הארץ והסהות רצוי המים צחלק האמלעי מן האויר אשר יתהוה צו הממד עד שצדו המים הזה האופן שזכר (רו"ה), והמחרגם ארבות לשון מקבדות (מלימען) אינו עיפ לשון העצמי: (ב) ויבשו ההרים, כמו גבר ימות ויחלם שהוא עבר קדום, כי המלשות הוא קדם המיתה, וכן כסוי ההרים קדום, וטעמו אשר שמתכסו ההרים צמים, גברו המים עליהם ממש עמרה אלה: (ג) היקום. להמפרשים הוא שם כלל לכל סי, ולרבותיו (צ"ל ל"ח סי) הוא ענין אשר כי אמרו שם היקום כ' צמרי אמר קיומי' ור' אכן אמר קיומי, והוא צלצון יין שם כלל אל מקום היסוד, כענין תכל צלצון עצמי, והוא מקמים עם מה שאמרו ע"י שם ג' שפטים של עומק הממריס נמוח, גם היקום אשר צמליהם (צמרת עקב) מנקים עם שמהם הוא (רו"ה): ד (א) רוח על הארץ. לא אמר על המים רק על הארץ שהי' רוח גדולה וחזק יולא מנצח הארץ על פני הסהים ומנצח צמים ויכבדו צו מעינות הסהים, וטעם וישבו וינחו מלהתגבר ולעלות, או לשון הסמר הדבר והצללו, ללמוד שצללו מיי הסהים צמקומם, וכן אמרו צמדר עולם המים העולים למעלה בגבה אחס הכוס והיורדים למטה צללו צמקומם: (יא) שרף בפיה. ערש"י וצמכרש"י (שם לך קס"ה א') שרף ולא ערפה, כדכורא דא דעציר חילא ונלם, דומה לזה ויאמר אלי

ח' עמוד תחם האהל (שופטים ד') לזרחי נפשה כעמידת הזכר, עמ"ש צוילא כ"ח כ"צ יהיה צית. וחו' איתא תחם, יונה דכר הוה, ומגו' דאקרי יונה כתיב צנוקא וכתבי כדכורא, ע"ש דכר נפלא צוה: (יח) נח ובניו. הפריד בניאחם הזכרים מהנקבות, כצניחתם אל התצה שגאמר (ו' י"ז) אחה וצניק, האנשים לבד והנשים לבד לאסרם בתשה"מ, היפך הטווי שמצד יחד לא אחה ואשתך להחירם בתשה"מ, מזה חמרו צ"ר, חמר נח איך אלא ואהי' פרה ורצה למארה, עד שנשבע לו המקום שאינו מציא מנוח לעולם. וערש"י ואני הנני מקים: (יט) למשפחותיהם. קצלו עליהם ע"מ לדבק צמינם (רש"י מרבותינו), דצריהם אלה מיוסדים על דרכי הלשון, כי יש הרצה חיות במקרא מורכבות מיחיד ורבים (כמ"ש הרו"ה) כי יש זה ס' ל"י ול"ר כמו חלונותם (צמדצר י"ז). ורש"י קראו שם מפעל יחיד צלשון נקבה ר"ל שהוא שם דכר של הפעולה על מחסות לשון נקבה, ויש חילוק בין חלונותם לחלונותם כי חלונותם הוא שם דכר יחיד ומשמעו חלונה אחת (איין מורכב), אצל חלונותם איינו שם דכר יחיד אלא שם דכר צל"י ואפי' הם חלונות הרצה (איין געמורר), וכן מדרך כל לשון לקצץ פריטים לאחד ולהמליץ עליהם בשם דכר צל"י מלד שהוא מצור אחד של אחרים רבים מחולקים, ודוגמת זה והפלה ה' את מכותך (דברים כ"ח) כי צל"י הוא מכתך וצל"ר מכותך לכן הוא מפעל יחיד צל"י ואפי' הם מכות הרצה (ע"ש רמב"ם), וכן ועדותי זו אלמדם (תהלים קל"ג) גם הוא מורכב כי צל"י ה' ראוי עדותי הדלית צמלחוס וצל"ר עדותי חול"ם ופח"מ, והכא שהוא צמול"ם ומיר"ק הוא מורכב, והנה צלל המורה כולה כחוד למשפחותם ע"ד החיבור חוץ מפה שכתב למשפחותיהם ע"ד החילוק לכן היטב דקדקו רבותיו כאן על מנת לדבק צמינם: (כא) ויח' ה'. פי' נחלה ה' ונחל חן לפניו החפץ והרנן האהוב (דער אללהערר וויליגעטע איין דען ליעצעפאללען וויללען), שמשפחת המקריב ה' לרנן לפני ה' וכפי חפץ העליון יח'. כי תכלית המכוון צלל הקרבות ע"ד הפסוק הוא החפץ והרנן כחוד לרנן לפני ה': כלומר שיקריב האדם א"ע לרנן וחסדו לפני ה', כאלו המקריב מורה חיוב הקרבת עצמו צלל כמות נפשו לעבודת בוראו ושכל מאווי נפשו וחסדו לדבקה צו ולעלות על מזבח קדשו הרוחני כמו שיעלה אותו הקרבן על מזבח מקדשו צאצ"י, (וכ"א צמדרשצ"י פנחס רכ"ד) ודאי כך הוא יאות הוא וצריאל דמלה ורזא וסמריק דקרבן הכי הוא וכו' ודקי קריב כלא לגבי לב ולב נעיל מכלל אלא ודוי דלחעציד צ"י וסליק צהאיה חננה וללוחא דלחעציד עלי' דקרבנא וכו'. וצדע"מ שם לשוונא קצ"ה גופיהו דישיראל ונפשיהו מני לקרבא קרבנין דצדיקין וכו' אצל קצ"ה לא נעיל אלא רעווא דלצא ומציוו דל' הה"ד וצמי אלהים רוח נשצרה, לב צצור ונכח). הנה האהבה הגדולה הזאת המתילדת צמחצת המקריב וצנקות האלוה הממחשבת צמחלו ורננו צעת הקרבת קרבנו הוא הנקרא לדעת ר"מ נחום, כי הכתובים יכנו מעשי האדם ומעולתיו בשם פרי כמו פרי מעלליהם יאכלו, מפרי פי איש ישבע טוב, וכן שם טעם שהורחאו על צמינת המר והנחוק ישמשו צו להוראת הצמנת הדעת כמו טעמו ורזא כי טוב ה', כי כמו שהחיד יצחק צעיימת המאכל ככה ישכיל השכל צהשכלת המשצצה, והחפץ והרנן מכוונה בשם ר"מ, כי החיפסות רנן אדם וחסדו אל מעשיו ופעולותיו כהחיפסות ר"מ אל הפרי, מזה חמר (ישעי' י"א) והכירו ציראת ה' כלומר כל חסדו ורננו יהיה צענין יראה ה' (ע"ש רש"י), ומענין כי חמר (עמוס ה') שגאח מנחמי חגים ולא אריח צענרתיים כלומר איך רנני וחסדי צהחפסותם להחפסל וכדומה (וצה ספא דקרא דומיא דרישא ואין לורך לתוספת מלת קרבן) ומלת ניחח הוא כמורגל צרבותיו רוח חכמים נוחה הימנו, כל שרומ הצריות נוחה הימנו, לא ניחח דעתא, נחת רוח לפני, וכלשון המקרא והנחותי לך (שמות), והמכוון צמלת ר"מ ניחח, הרנן האהוב (דען ליעצעפאללען וויללען) מזה חמר (יחזקאל כ') צריח ניחח ארנה אחכם כלומר אחרלה אליכם צרנן אהבה (והמפרשים נדחקו שם), וכן ויח' ה' ענינו חפץ ורנן, וטעם ויח' ויח' אהבה (ויללגעטע איין, עד וויללעפארטע), ומנה שחמרו (זכמים י"ז) על ר"מ ניחח לשון נחת רוח (ערש"י תלוי כ"ט י"ח) יראה שהציוו ג"כ ר"מ לענין רוח החפץ והרנן. וצמדרשצ"י (לך לך פ"ט צ' צס"ת) נחת רוח דעציד כהנא צרעווא דשמוא קדישא וליחאי צרעווא דשיי וצנחא, ואפשר שזה כונת חונקלום שחרגם וקבל ה' צרעווא ית קרבני', כי חלילה שיתפעל הוא ית' ע"י הריח. ולדצרינו ההגשמה מרוחקת צלשון המקרא עלמו ע"ד הפסטי, ועמ"ש מזה ר"מ פ' ויקרא צרצצה יוחר, וסמוכים לדצרי מלחתי כעת צרע"מ צהר ד' ק"י ח' אית נבואה דנצוח"י מריחא דמוטמא הה"ד ותצא צי הרוח: ויאמר ה' אל לבו. חמר צצנה נח את המוצח, ועצרה מנחמו לה' הצטיוו שלא ישחית עוד עולמו, ויחמר אליו לא אסף עוד לקבל וגו' ולא אסף עוד להכות וגו', והכך מרי לאוין חמר ה' לנח לשם שצוה, כי לא רלה נח לעסוק צצריה ורציה עד שנשבע לו ה' דכחי ויידרר א' אל נח לא אחה ואשתך וצניק ונשי צניק, וכתבי וילא נח וצניו ואשתו כמ"ש צוואם אל התצה ויצא נח וצניו ונשי צניו שאסרם צמחמים המטה כל ימי היותם צצצה, והחירם הקצ"ה צלחם, ולא רלו לקבל ההיחר עד שנשבע להם (הר"ש צס"ת שצוועת העדות, ורש"י שכתב כאן כפל הדצד לשצוהה היא כגי' הר"ש צוה,

זה ה' נעלם מעיני הרב בעל מעשה ה' ולכן הרבה עליו טענות ונגרסת התלמוד שלפנינו. ודע דבמדרשנו (פנחס ד' רט"ו) איתא בגרסת הראשית, ו"ל כתיב תרי לא לא, לא אסף עוד לקבל ולא אסף להכות, לא איהו אומתא, כמ"ד אשר כשנעתי מעצור מי נח). אמנם במדרשנו (ויאל קי"ד ז') איתא בגרסת תלמודא דירן דפ' שביעית העדות ל'ו א'. ולפירוש זה לשון ויאמר ה' אל לבו, כמו וידבר על לב הנערס, וכו' דבר על לב ירושלים, שענינם דברי ר'י המייסדין את הלב (מדרשטענענע ווארטע) אף כאן ויאמר ה' אל לבו, דיבר אל נח דברי ר'י ופיוס, על אשר הלעזר בחורבן העולם, וישב דעתו צמה שהצטיחו בהצטחה בגמורה שלא יסרב עוד העולם ע"י מצול מים. ופי' זה יותר מחייב על הלב להסב אל לבו של נח, מלהסב אותו אל המקום צ"ה המדומק מכל תוארים ואזרים בשמיים. במדרשנו (שמות י"ז א' ויאמר אל עמו, ממנה רצו דמלכא הכנים בלצחון מילתא דא, כד"א כי ה' אומר לו כך קבל את דוד, ומשנת הלב בלצח, וכן ויאמר ה' אל לבו וכן ויאמר בלצח, הלבן מזה שנה יולד, אף הכא נמי אכנים ומשנתא בלצחון:

ט (ב) וטוראכס וחתכם. מחת גדול יותר ומורא כי הוא לשון צניעות פתאום ונופל לשון סתם כשהסכנה קרובה, אזל מורא הוא לשון דלגה כשהסכנה רחוקה, ולכן

שעור הכתוב כן הוא מוראכס יהיה על כל עוף השמיים, וחתכם יהיה על כל חית הארץ והזכיר הכתוב תחלה חית הארץ והוא פירוש על חתכם המאומר ולא הזכיר תחלה עוף השמיים כדי לפרש ומוראכס, כי כן משפט השון להחל צמה שהשלים, כמו לך יוס אף לך לילה אחת הכינות מאור ושמש הקדים מאור צעור שהשלים בלילה, וכן ואמן ליגמק את יעקב ואת עשו ואמן לעשו, וכן ונחתי מופתים בשמיים ובארץ דם ואש ותמורות עשן, (ויאל ג') דם בארץ את ותמורות עשן בשמיים וכמ"ס הראשני שם, ומלאנו הרבה יולאים מכלל זה כמו אשכנז חיי מרס ומרני תחלל צמר מרס חלל וצ"י וגו', הנה החל לספר דברי הראשון שפתח בו, וכן פרצ לה' מלאה דם הודשנה מחלל מרס כרים ועתודים, וכולם נכוחים צמכות המליה (ר"ה): בבל אשר וגו' ובבל דני. ים מפרשים צית"ן אלו כמו על וסחר על תחלת המקרא, וטעמו ומוראכס יהיה וגו' על כל אשר תרמוס ועל כל דני, ומסר מלת כי, והראוי כי צידכם נתנו, אמנם האמת צמכות השמים ימאן צזה, ויש מפרשים צית"ן אלו כמו ויזין באילו כתיב וכל אשר וכל דני, וכל זה דמק, והרש"ד אומר כי צית"ן אלו פירוטם מרבר עד דבר, ולכל הפירושים מאמר זה נראה כמיותר, כיון שציאר חצי, כי כל צע"ס יהיה לאדם לאכלה למה הקדים אליו מאמר זה, לכן כ"ל שילמדנו המקרא ענין גדול, והוא, למה זה הושלל האדם להשחית שאר צ"ח לאכול אותם, דכהשקפה ראשונה האדם יותר גרוע מכל שאר צע"ס, כי יצירתו היא מופת קדושה, ואין כן האומים המתהווים מנגרני זרע שאינם מפריתים, גם זרע הבהמה אין צו סרחון כ"כ כנאדם, וכן צמות האדם לרץ להקצר בארץ לפי שנצלתו מעלה למנה והבאש ואם יועל ע"פ השדה יפקיד האורז ואין כן האילן כשיצט והצע"ס כשימורו שאינם מעלים כ"כ ריח רע, ולכן נצלתם מוטל על פני האדמה, וכן בחולדה וגידול האדם פחות יותר מן הצע"ס, כי צע"ס כשנולדים נגמר לביוסם, ומה שיהיו צדוים צנים הם מיד בלאתם לאור העולם כאומר שור או כשז או עז כי יולד, והאדם בהבדלו צמה הוא נמשך, אין צו גם מוכה אנושי אזל לרץ שתגדלו מייקתו על חיקה, ושאר מנהגי המיוקת האנושים, גם לוחת האדם יותר נבזה ומתאסה, יותר מפרחת, ומעלת למנה הרבה יותר ומגלגל צהונה, הנה מצמינה זו למנה זה הושלל הפחות על המעולה ממנו, על מה כתנה הממשלה לאדם להשחית שאר צע"ס הלא עינינו רוחות שהם מעולים בצמינת גשמייתם על האדם, דבר זה צא הכתוב ללמדנו שאין הדבר כן צמח, ואין הפחות בולע ומשחית את המעולה ממנו, ונהפוך הוא, יש יחרון מעלה לצע"ס אם יאכלנו האדם, חה, רוחים אלו צעיינו שרנו ית' היה צמחת הצריאה כי ההפך וההפך שכלל הצריאים הוא יהיה יחרונו, הלא תראה כי ה' יסודות פועלות לוחת העלמית וליוצות לוחת הדומם, הדומם פושט לוחתו וליוצט לוחת העומם, ובהפך הלוחת צהייתו נאכל מנע"ס הוא פושט לוחתו העומת ומתהווה לחלק מן הצי, ובהפך הצי כאשר נאכל מן האדם הוא פושט לוחתו וליוצט לוחת הדם והצצר שצאדם וצאדם ליוצט לוחת הזרע צמח אשר שלט האדם צאדם להוליד ונעשה אדם, הנה תראה כי תכלית כל הצריאים איננה להיותם עומדים צעניס שהיה צו צמח מליאותם, אזל תמיד יתצטל מליאותו הפחות במדרגה ויתעלה אל מדרגה יותר עליונה ומשונה ממה שהיה צמליאותו הקדום, הלוחת יפסד להיות מוזן אל הצי הנעלה ממנו במדרגת הצריאה, הצי בהפסדו יתעלה להיות חלק צאדם שהוא מוצר הצריאה (עמ"ס צריאה ח' ל"ח והנה טוב מאל), לכן כשהלוחת נפסד להיות מוזן אל הצי, הוא נגמר והשלמותו של הלוחת, כי נגמר ונשלם צו המכוון עליו בצריאה, שצטרם האכלו ועדונו בלוחת לוחת הוא פסד שלמותו וכן כשהצי נפסד להיות מוזן לאדם, הוא נגמר והשלמותו של הצי שהגיע אל המכוון אליו בצריאה להשחית